

ANTRASIS
OPERATYVINIŲ
TARNYBŲ
DEPARTAMENTAS PRIE
KRAŠTO APSAUGOS
MINISTERIJOS

LIETUVOS
RESPUBLIKOS
VALSTYBĖS
SAUGUMO
DEPARTAMENTAS

2024

GRĖSMIŲ NACIONALINIAM SAUGUMUI VERTINIMAS

ANTRASIS
OPERATYVINIŲ
TARNYBŲ
DEPARTAMENTAS PRIE
KRAŠTO APSAUGOS
MINISTERIJOS

LIETUVOS
RESPUBLIKOS
VALSTYBĖS
SAUGUMO
DEPARTAMENTAS

2024

GRĖSMIŲ NACIONALINIAM SAUGUMUI VERTINIMAS

TURINYS

ĮŽANGA	3
ĮVADINIS ŽODIS	5
SANTRAUKA	8
RUSIJA	12
BALTARUSIJA	30
KINIJA	42
ĮTAKOS VEIKLA PRIEŠ LIETUVĄ	55
TARPTAUTINĖS SANKCIJOS IR EKONOMINIS SAUGUMAS	69
KRIZIŲ REGIONAI	80
TERORIZMAS IR MIGRACIJA	87

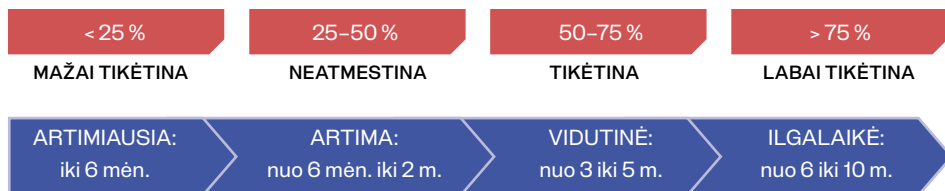
ĮŽANGA

Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimas teikiamas visuomenei vadovaujantis Lietuvos Respublikos žvalgybos įstatymo 8 ir 26 straipsnių nuostatomis. Dokumente pateikiamas abiejų žvalgybos institucijų neįslaptintas grėsmių ir rizikos veiksnių Lietuvos Respublikos nacionaliniam saugumui vertinimas.

Dokumente vertinami įvykiai, procesai ir tendencijos, apie kuriuos rinkti informa-

ciją ir vertinti grėsmes Lietuvos žvalgybą įgalioja Lietuvos Respublikos valstybės gynimo tarybos patvirtinti žvalgybos informacijos poreikiai. Remiantis jais ir atsižvelgiant į ilgalaikes nacionalinį saugumą veikiančias tendencijas, dokumente vertinamos svarbiausios artimoje perspektyvoje (2024–2025 m.) Lietuvos nacionaliniam saugumui galinčios kilti grėsmės ir rizikos veiksniai. Ilgalaikių tendencijų vertinimai pateikiami apžvelgiant iki 10 metų perspektyvą. Informacija, kuria remiantis pateikti vertinimai šiame dokumente, baigta rinkti 2024 m. vasario 25 dieną.

Dokumente vartojamų vertinimo tikimybių ir laiko perspektyvų reikšmės:

Plk. Elegijus PAULAVIČIUS
Antrojo operatyvinių tarnybų departamento
prie KAM direktorius

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "E. Paulavičius".

Darius JAUNIŠKIS
Valstybės saugumo departamento
direktorius

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "D. Jauniškis".

ĮVADINIS ŽODIS

Gerbiami skaitytojai,

Lietuvos nacionalinį saugumą veikia neigiami globalūs saugumo įvykiai, kurių pastaraisiais metais pasaulyje itin daug. Besitęsiantis Rusijos karas prieš Ukrainą, neramumai Vidurio Rytuose, priešišku šalių siekiai keisti globalią saugumo architektūrą – visi šie procesai yra itin dinamiški. Tokia dinamika kelia iššūkių ir žvalgybos darbui. Kai kone kasdien išgirstame apie naują krizę, visuomenėms norisi paprastų ir greitų atsakymų. Vis dėlto paprastus ir greitus atsakymus kartais būna sunku pateikti sudėtingose situacijose.

Žvalgybai dažniau tenka pranešti blogas naujienas nei geras. Ji privalo įspėti apie grėsmes ir net blogiausias ateities scenarijus, nes tai viena pagrindinių žvalgybos užduočių. Vis dėlto gebėjimas pranešti sprendimų priėmėjams blogas žinias – gyvenimo laisvoje ir demokratiškoje šalyje privalumas. Autoritarinių režimų žvalgybos ir saugumo tarnybos savo lyderiams neretai drįsta pateikti tik geras žinias, o tai lemia neadekvatų situacijos vertinimą, blogus sprendimus ir nepamatuotas rizikas. Žvalgybos stiprybė

yra prieiga prie neviešos informacijos, kuri leidžia susidaryti išsamų situacijos vaizdą ir pateikti kiek galima labiau tikrovę atitinkančius vertinimus.

Lietuvos žvalgybos institucijos teikia informaciją aukščiausiems valstybės ir kariuomenės vadovams, šalies civilinėms ir karinėms institucijoms, šios informacijos gavėjai gali ja remtis priimdami sprendimus. Šie įsipareigojimai mums reiškia ir didelę atsakomybę. Kad informuotume sprendimų priėmėjus laiku, neretai negalime laukti, kol surinksime visus duomenis. Dažnai turime teikti tuo metu turimą žvalgybos metodais surinktą informaciją, kurią visada papildo žvalgybos analitikų vertinimai. Taigi žvalgybos darbe tikimybių kalba ar laiko perspektyvos yra neišvengiamos – tokių sąvokų, kaip „neatmestina“, „labai tikėtina“ ar „vidutinėje perspektyvoje“, gausu ir šiame leidinyje,

o ką jos reiškia, galima rasti tiek šio, tiek ankstesnių Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimų pirmuosiuose puslapiuose. Šios sąvokos, kurias vartoja ir kitų Vakarų šalių žvalgybos, padeda paaiškinti, ką reiškia vienas ar kitas įvykis, žvalgybos metodais gauta fragmentiška informacija, ir pateikti vertinimą, ar ir kada keisis situacija.

Savo žvalgybos vertinimus, tik neatskleisdami jautrių detalių, metodų ar slaptų informacijos šaltinių, pateikiame visuomenei jau devintajame Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos ir Valstybės saugumo departamento paruoštame Grėsmių nacionaliniam saugumui vertinime. Tikime, kad informacija apie Lietuvos saugumo aplinką veikiančius įvykius ir kylančias grėsmes bus naudinga skaitytojams mūsų šalyje ir užsienyje.

SANTRAUKA

■ **Rusija skiria milžiniškus išteklius karui Ukrainoje ir nerodo noro deeskaluoti konflikto, nors jai nepavyksta pasiekti užsibrėžtų operacinių tikslų.** Tuo pačiu metu Rusija ruošiasi ilgalaikiai konfrontacijai su NATO, taip pat ir Baltijos jūros regione, ir palaipsniui plečia tam reikalingus karinius pajėgumus Vakarų kryptimi. Pradėta vykdyti didelio masto Ginkluotųjų pajėgų reforma, bet jai visiškai įgyvendinti prireiks nuo kelerių iki dešimties metų.

■ **Rusija turi pakankamai finansinių, žmogiškųjų, materialinių ir techninių resursų tęsti panašaus intensyvumo kovos veiksmus bent jau artimoje perspektyvoje.** Dėl aukštų naftos kainų, valstybės investicijų į karo pramonę ir gebėjimo apeiti sankcijas Rusijos ekonomika laikosi geriau, nei tikėtasi. Karo pramonė tampa Rusijos ekonomikos varomąja jėga, kitų ekonomikos sričių sąskaita.

■ **Kremlius kuria įvaizdį, kad valdantysis režimas ir jo politika yra visuotinai palaikomi.** Vis dėlto „Wagner“ maištas parodė, kad režimas nesugeba greitai reaguoti į besikeičiančią situaciją, o visuomenė abejinga kovai dėl valdžios. Prezidento rinkimai reikalingi Kremliaus režimui norint užsitikrinti Vladimiro Putino valdžios legitimumą ir visuomenės pritarimą vykdomai politikai. V. Putiną perrinkus prezidentu, nepopuliarūs režimo sprendimai, mobilizuojantys valstybę ir visuomenę karui, yra labiau tikėtini.

■ **Agresija prieš Ukrainą vis labiau lemia Rusijos užsienio politiką.** Santykiuose su Vakarais režimui svarbiausia stabdyti paramą Ukrainai, to Kremlius siekia šantažu ir grasinimais. Tarptautinė izoliacija skatina Rusiją plėtoti santykius su globaliųjų Pietų valstybėmis ne tik siekiant užsitikrinti alternatyvius prekybos ir logistikos kelius, bet ir suburti antivakarietišką koaliciją.

■ **Baltarusijos režimo grėsmių suvokimas lemia intensyvią žvalgybos veiklą prieš Lietuvą.** Šiai veiklai vykdyti Baltarusijos žvalgyba naudojasi iš Lietuvos į Baltarusiją vykstančių asmenų apklausomis pasienyje, taip pat didėjančia baltarusių diaspora Lietuvoje. Naudojamos bauginimo priemonės, Baltarusijos žvalgybos tarnybos siekia verbuoti ir Lietuvos diplomatinės atstovybės Baltarusijoje darbuotojus.

■ **Baltarusijos karinį potencialą didina smarkiai išaugusi Rusijos parama ginkluote Minskui.** Kremlius leidžia Aleksandrui Lukašenkai rodyti tariamą suverenumą ir lygiavertiškumą priimant sprendimus, tačiau Rusija sieks išlaikyti ir didinti Minsko kontrolę kurdama nestrateginio branduolinio ginklo pajėgumus Baltarusijoje ir įtvirtindama sąlygas ilgalaikiam kariniam buvimui teisinėmis priemonėmis.

■ **Intensyvėja Kinijos žvalgybos veikla prieš Lietuvą iš Kinijos teritorijos.** Kinijos žvalgybos tarnybos taikiniams Lietuvoje ieškoti, kontaktams megzti ir informacijai rinkti naudojasi socialiniais tinklais, plečia prieš Lietuvą nukreiptus kibernetinio šnipinėjimo pajėgumus. Augantis poreikis rinkti su Lietuva susijusią informaciją didina rizikas, kad Kinijos žvalgyba sieks aktyviau užmegzti ryšius su Lietuvos piliečiais jiems lankantis Kinijoje bei kitose trečiosiose šalyse.

■ **Rusijos karas prieš Ukrainą susilpnino Rusijai palankių politinių ir visuomeninių judėjimų pozicijas Lietuvoje.** Keletas prorusiškų visuomenės veikėjų Lietuvoje siekia kurti prorusišką politinę jėgą, tačiau šios iniciatyvos žlunga. Siekdami stiprinti savo įtaką, jie bando užmegzti ryšius Rusijoje ir Baltarusijoje. Prorusiškų judėjimų lyderiai pagrindiniais politiniais tikslais įvardija besąlygišką taiką su Rusija ir Lietuvos neutralumą, šie siūlymai atitinka Rusijos strateginius tikslus regione.

■ **Informacinės atakos prieš Lietuvą ir kaimynines valstybes intensyvėja.**

Jomis siekiama kurstyti baimę ir paniką, trikdyti valstybės institucijų darbą, skatinti nepasitikėjimą valstybės sprendimais. Tikėtina, kad Rusijos vykdoma informacinė politika agresyvi, o artimoje perspektyvoje planuojamos informacinės atakos bus susijusios su rinkimais, regioniniais konfliktais ar Ukrainai skiriama parama.

■ **Rusija deda daug pastangų tarptautinėms sankcijoms apeiti.** Ji sistemingai plečia įmonių tinklą, kuris padeda išvengti tarptautinių sankcijų. Rusijai tarpininkaujantios įmonės ieško įvairių būdų reikiamai įrangai įgyti, mezga kontaktus su tokios įrangos gamintojais ir prekybininkais. Kai kurios Lietuvoje veikiančios įmonės, aiškiai suprasdamos, kad padeda išvengti sankcijų, organizuoja įrangos, technologijų ir kitos produkcijos eksportą į Rusiją.

■ **Islamistinio terorizmo grėsmė Europoje didėja.** Teroro išpuolių tikimybę didina suaktyvėjusi islamistinė propaganda, kurią vykdo tarptautinės teroristinės organizacijos. Islamistų platinamų propagandos naratyvų, paremtų tokiais musulmonams svarbiais įvykiais, kaip Izraelio ir „Hamas“ konfliktas ar Korano išniekinimo akcijos, prieinamumas kelia Lietuvoje gyvenančių pavienių musulmonų radikalėjimo riziką.

AFP / Scanpix nuotrauka

RUSIJA

- Tikėtina, kad Rusija artimoje perspektyvoje turės išteklių ir tęsti karą Ukrainoje, ir palaipsniui plėsti savo karinius pajėgumus Vakarų strategine kryptimi.
- Rusijos karo pramonė sugebėjo prisitaikyti prie sankcijų, tačiau struktūrinės ekonomikos spragos mažins jos atsparumą staigiems sukrėtimams ilgalaikėje perspektyvoje.
- Kremlius kuria įvaizdį, kad valdantysis režimas ir jo politika yra visuotinai palaikoma. Jėgos institucijos ir propagandos aparatas išlieka lojalūs Kremliui.
- Santykiuose su Vakarais svarbiausias Rusijos tikslas – trikdyti paramą Ukrainai, to siekiama šantažu ir grasinimais. Santykiuose su globaliųjų Pietų valstybėmis Rusija siekia suburti antivakarietišką koaliciją ir įtvirtinti savo įtaką kaip tokios koalicijos lyderė.

Rusija skiria milžiniškus išteklius karui Ukrainoje, bet taip pat ruošiasi ilgalaikiai konfrontacijai Baltijos jūros regione

Karas Ukrainoje pamažu virsta užsitęsusiū konfliktu, kuriam reikalingas vis didesnis Rusijos ginkluotųjų pajėgų įsitraukimas. Siekdama patenkinti fronto poreikius ir kompensuoti nuostolius, Rusija į Ukrainą masiškai siunčia Sausumos pajėgų karius ir kovos techniką – net iš regionų, kurie yra arčiausiai NATO.

Dėl to Baltijos jūros regione Rusija yra priversta naudoti kitus komponentus (oro ir jūrų) ir branduolinio ginklo pajėgumus, kad pademonstruotų savo karinį poten-

cialą ir atgrasymą. Pavyzdžiui, 2023 m. pirmą kartą vyko „Kalibr“ raketų sistemomis ginkluotų kovos laivų kovinė tarnyba Ladogos ežere, tikėtina, siekiant demonstruoti nepasitenkinimą Suomijos naryste NATO. Be to, 2023 m. buvo fiksuoti net penki Rusijos sunkiųjų bombonešių Tu-22M3 skrydžiai virš Baltijos jūros, kai 2022 m. tokių skrydžių nebuvo vykdoma. 2023 m. vasarą V. Putinas ir A. Lukašenka viešai pareiškė apie Rusijos nestrateginio branduolinio ginklo (NSBG) dislokavimą Baltarusijos teritorijoje.

Strateginių bombonešių
TU-22M3 skrydžiai

„Kalibr“ raketomis ginkluotų mažųjų
raketų laivų kovinė tarnyba

TARANTUL klasės raketinis kateris per mokymus paleidžia priešlaivinę raketą AP / Scanpix nuotrauka

Karas privertė pakoreguoti ir Baltijos jūros regione Rusijos išvystytos A2 / AD sistemos dalį – oro erdvės gynybos pajėgumus. 2023 m. rudenį Rusija perkėlė dalį Kaliningrade dislokuotų oro erdvės gynybos sistemų S-400 į Rostovą prie Dono, tikėtina, siekdama sustiprinti oro erdvės gynybą pasienyje su Ukraina.

Dėl karo Ukrainoje ir Sausumos pajėgų trūkumo buvo pakoreguotas 2023 m. strateginių mokymų planas Baltijos jūros regione. Nevyko žadėti mokymai „Zapad“ ir „Ščit Sojuza“. Nors apie šiuos mokymus buvo viešai pranešta, nebuvo jokių

pasiruošimo jiems ar jų rengimo požymių. Rusija stengėsi kompensuoti šiuos strateginius mokymus kitais, kuriuose dominavo jūrų ir oro komponentai. Pavyzdžiui, 2023 m. Baltijos jūros regione buvo surengti du mokymai: Rusijos karinio jūrų laivyno mokymai „Okeanskij Ščit“ ir Baltijos laivyno operaciniai mokymai. Tikėtina, kad karas Rusijai trukdys laikytis įprasto mokymų kalendoriaus ir šiemet: Rusija ketina surengti plataus masto strateginius mokymus „Okean“, juose, labai tikėtina, pagrindinį vaidmenį irgi atliks Jūrų ir Oro pajėgos, mažiau įsitraukusios į karą prieš Ukrainą.

Daugiau nei dvejus metus agresiją prieš Ukrainą vykdanči Rusija nerodo jokio noro deeskaluoti situaciją. Nors Rusijai nepavyksta pasiekti savo užsibrėžtų operacinių tikslų, mažai tikėtina, kad Kremlius nuspręs jų atsisakyti. Artimiausi Rusijos tikslai išlieka keturių aneksuotų Ukrainos sričių (Luhansko, Donecko, Chersono ir Zaporizės) teritorijos užėmimas iki jų administracinių ribų. Ilgalais tikslas tebėra maksimalus Ukrainos valstybingumo silpninimas, jos neutralus statusas ir karinio potencialo sunaikinimas.

2023 m. Rusija sugebėjo ne tik atkurti 2022 m. rudenį labai nukraujavusią Ukrainoje kovojančią karinę grupuotę, bet ir ją sustiprinti. Kariaudamos Rusijos pajėgos orientuojasi ne į kokybę, bet į kiekybę – mėgina įveikti ukrainiečių pasipriešinimą karių, kovos technikos ir amunicijos kiekybine persvara. Rusija stengiasi įsivertinti „išmoktas pamokas“ ir į jas atsižvelgti, todėl jos pajėgų veiksmų efektyvumas yra padidėjęs.

Rusija turi pakankamai finansinių, žmogiškųjų, materialinių ir techninių resursų tęsti panašaus intensyvumo kovos veiksmus bent jau artimoje perspektyvoje. Pasirinkta strategija – išsekimo karas, tikintis augančio Vakarų visuomenių ir vyriausybių nuovargio dėl karo, mažėjančios paramos Ukrainai ir didėjančio pačios Ukrainos visuomenės nuovargio bei silpnėjančios valios priešintis.

Kariaudama prieš Ukrainą, Rusija jau pradėjo vykdyti 2022 m. pabaigoje anonsuotą didelio masto Ginkluotųjų pajėgų reformą, kuri išplės Rusijos potencialą Baltijos jūros regione. Ši reforma yra ilgalaikis projektas, pareikalausiantis daug resursų ir užtruksiantis mažiausiai nuo kelerių iki dešimties metų. Vienu metu vyksta du procesai – Rusija ir atkuria Ukrainoje patirtus nuostolius, ir kuria naujus pajėgumus ilgalaikiai konfrontacijai su Vakarais. Jau prasidėjo reformos numatyti struktūriniai ir pavaldumo pokyčiai, dalis jų įgyvendinami Kaliningrado srityje ir Rusijos vaka-

rinėje dalyje. Rusija taip pat tęsia pasiruošimą vietoje Vakarų karinės apygardos atkurti 2010 m. panaikintas Maskvos ir Leningrado karines apygardas. Karelijoje formuojamas naujas armijos korpusas, o brigados plečiamos iki divizijų. Naujieji junginiai gali būti suformuoti per santykinai trumpą laiką, tačiau visiškai sukomplektuoti personalą ir ginkluotę, taip pat sukurti infrastruktūrą šiems vienetams užtruks mažiausiai keletą metų. Bendras reformos įgyvendinimo tempas ir apimtis tiesiogiai priklausys nuo kovos veiksmų Ukrainoje eigos, trukmės ir rezultato.

Karo pramonė tampa Rusijos ekonomikos varomąja jėga

Karas Rusijai kainuoja kur kas daugiau, nei ji planavo. Pirmąjį 2023 m. pusmetį karinės išlaidos viršijo visiems metams oficialiai numatytą sumą. Tačiau Ginkluotųjų pajėgų finansavimas išlieka svarbiausias Kremliaus prioritetas.

2024 m. kariniam biudžetui paskirta jau mažiausiai trečdalis biudžeto

lėšų (daugiau nei 10 trln. rublių, arba 102 mlrd. eurų). Tikroji suma – neabejotinai didesnė, apimanti įslaptintus biudžeto išlaidų punktus. Karas, karo pramonė tampa Rusijos ekonomikos varomąja jėga, sutraukiančia šalies finansinius, materialinius ir žmogiškuosius išteklius kitų ekonomikos sričių sąskaita.

Rusijos branduolinio ginklo dislokavimas Baltarusijos teritorijoje

Rusija turi strateginių ir nestrateginių branduolinių ginklų. Didžioji dalis strateginių branduolinių ginklų yra dislokuojami mobiliuosiuose raketų kompleksuose arba raketų paleidimo šachtose ir priklauso Strateginės paskirties raketų kariuomenei. Mažoji dalis paleidžiami iš strateginių atominų povandeninių laivų ir strateginių bombonešių. Nestrateginiai branduoliniai ginklai (NSBG) gali būti paleisti iš dvigubos paskirties ginklų sistemų, pritaikytų naudoti tiek konvencinius, tiek branduolinius užtaisus, taip klaidinant priešininką. Rusijai nestrateginiai branduoliniai ginklai yra svarbi karinio planavimo dalis, padedanti sukurti regioninio branduolinio atgrasymo efektą ir kompensuoti konvencinių pajėgumų trūkumą.

2023 m. V. Putinas ir A. Lukašenka paskelbė apie Rusijos NSBG dislokavimą Baltarusijos teritorijoje. NSBG pajėgumą sudaro keli esminiai elementai: branduolinio ginklo saugojimą užtikrinanti infrastruktūra; nešėjai – ginklų sistemos, parengtos naudoti NSBG; Ginkluotųjų pajėgų personalas, parengtas ir apmokytas panaudoti NSBG; NSBG kovinės galvutės. Baltarusijoje vykdomi darbai atnaujinant ir įrengiant branduoliniam ginklui saugoti skirtą infrastruktūrą. Baltarusijos ginkluotosiose pajėgose yra du pagrindiniai galimi NSBG nešėjai: šturmo lėktuvai Su-25, dislokuoti šalia Lietuvos esančioje Lydos aviacijos bazėje, ir raketų kompleksai „Iskander“, dislokuoti centrinėje Baltarusijos dalyje, Asipovičiuose. Baltarusijos ginkluotųjų pajėgų personalas rengiamas dirbti su NSBG. Tai reiškia, kad Baltarusijoje yra realiai kuriamas pajėgumas, leidžiantis panaudoti branduolinį ginklą. Tačiau branduolinio ginklo kontrolė Baltarusijos teritorijoje išliks Rusijos rankose. Rusija naudosis Baltarusijos teritorija ir personalu, bet pati spęs dėl NSBG panaudojimo. NSBG dislokavimas Baltarusijoje tik dar labiau ją susaistys su Rusija ir didins pastarosios pasiryžimą išsaugoti Baltarusijos kontrolę bet kokia kaina.

Branduolinės
galvutės

Apmokytas personalas
ir jo aprūpinimas

NSBG nešti
galinti ginkluotė

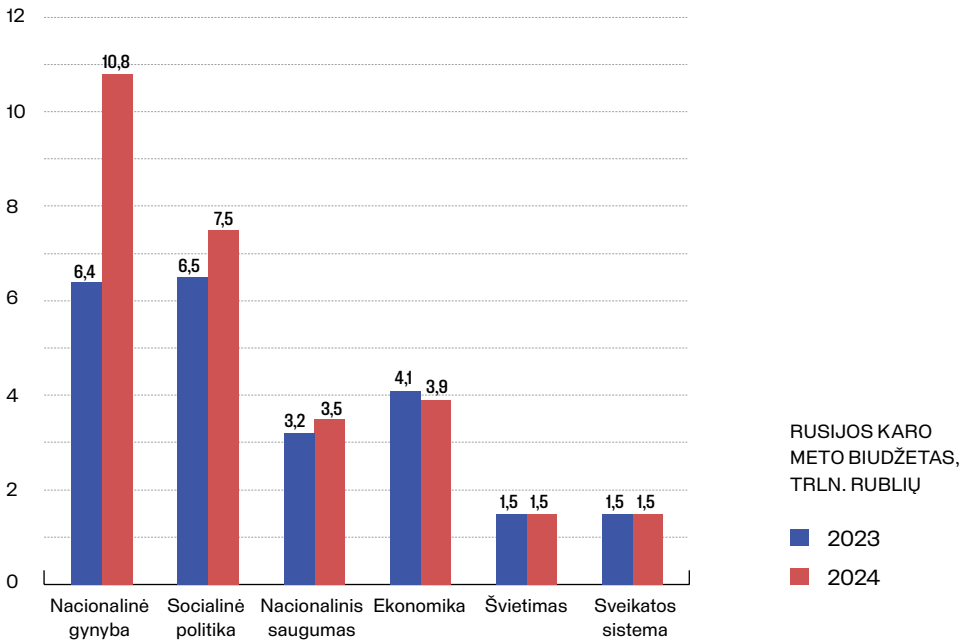
Saugykla

TIPINĖ RUSIJOS
NESTRATEGINIŲ
BRANDUOLINIŲ
PAJĖGUMŲ
UŽTIKRINIMO
SCHEMA

Rusijos ekonomika laikosi geriau, nei tikėtasi, dėl aukštų naftos kainų, valstybės investicijų į karo pramonę ir gebėjimo apeiti sankcijas. Rusija dar neišnaudojo visų savo resursų, valstybinio ir privačiojo

sektorių teikiamų galimybių, be to, nėra visiškai izoliuota. Todėl net ir augant kaštams ji sugeba rasti lėšų ir neįaučia didelio spaudimo keisti politinę kryptį.

Po invazijos į Ukrainą Rusijos karo pramonė augo daugiausia naudodama sukauptus rezervus, o valstybė stengėsi tobulinti ir prižiūrėti gamybos procesus. Gebėjimas importuoti trūkstamus užsie-

nio gamybos ginkluotės komponentus ir įrangą per trečiąsias šalis ir įvairias sankcijų apėjimo schemas sušvelnino Rusijai taikomų ribojimų poveikį.

Rusijos siekį plėsti karo pramonę reikšmingai
veikia sankcijų sukeltas komponentų trūkumas
IMAGO / Scarpix nuotrauka

Rusijos rėmėjų grupė beveik nepasikeitė. Kinija yra didžiausia mikroschemų tiekėja Rusijai, o juanis tapo pagrindine Rusijos tarptautinių atsiskaitymų valiuta. Elektronikos elementus Rusija taip pat importuoja per Centrinės Azijos ir Pietų Kaukazo šalis. Vis dėlto didžiosios šių šalių bendrovės baiminasi antrinių sankcijų ir vengia tiesiogiai bendradarbiauti su Rusijos kompanijomis. Todėl šia veikla daugiau užsiima tarpininkai ir privačios įmonės.

Atvirai karinės paskirties prekes Rusijai tiekia tik dvi šalys, kurioms pačioms yra taikomos sankcijos – Iranas ir Šiaurės Korėja. Iš jų Rusija perka karo veiksmams palaikyti reikalingą ginkluotę ir amuniciją. Irano tiekiami bepiločiai orlaiviai reikšmingai prisidėjo prie Ukrainos oro gynybos sekimo ir leido Rusijai taupyti savą raketų arsenalą. 2023 m. pasiektas susitarimas su Šiaurės Korėja ir prasidėjęs didelio masto artilerijos šaudmenų tiekimas signalizuoja apie Rusijos valią išlaikyti kovų intensyvumą. Nors šaudmenys yra prastos kokybės, Rusijos kariaujamam išsekimo karui to pakanka.

Norėdama tęsti karą ir tuo pat metu atkurti bei vystyti savo karinius pajėgumus, Rusija susiduria su struktūrinėmis problemomis, kurios karui tęsiantis tik gilės. Dabartinis Rusijos karo pramonės augimas nulemtas trumpalaikių veiksmų ir remiasi į konkrečias fizines savo galimybių

ribas. Visų pirma tai karo ir bendros demografinės situacijos nulemtas kvalifikuotos darbo jėgos trūkumas. Artimoje perspektyvoje ši problema bus sprendžiama viliojant darbuotojus aukštais atlyginimais ir apsauga nuo mobilizacijos, tačiau tai reiškia augantį darbuotojų trūkumą kituose sektoriuose. Pramonės plėtrą taip pat itin riboja priklausomybė nuo užsienio technologijų, įskaitant didelę priklausomybę nuo gamybos priemonių (pramoninės įrangos). Sankcijų apėjimas neužtikrina Rusijai tvaraus ir pakankamo elektronikos ir įrankių tiekimo. Naujos sankcijos ir ribojimai verčia keisti schemas, didina šių komponentų kainą ir priklausomybę nuo partnerių.

Rusija tikisi, kad priklausomybė nuo užsienio komponentų yra laikina. Kremliaus pastangos keisti importą savo gamyba dalyje sričių (pavyzdžiui, bepiločių orlaivių gamyboje) duoda vaisių dėl aiškesnių prioritetų ir kryptingo finansavimo. Vis dėlto gilios struktūrinės problemos net ir ilgalaikėje perspektyvoje trukdys Rusijai modernizuoti savo gamybą ir pasiekti akivaizdų technologinį savarankiškumą. Todėl Kremlius bus priverstas didinti savo ekonomikos kontrolę ir kreipti resursus tuo metu kylantiems iššūkiams spręsti. Tačiau artimoje perspektyvoje tikėtina, kad Rusija sugebės plėsti savo karinius pajėgumus ir finansuoti karą Ukrainoje.

„Wagner“ krizė Rusiją atvedė prie naujo karo tarnybos modelio – savanorių korpuso

Rusija privačias karines kompanijas (PKK) kaip karinį įrankį užsienyje naudoja jau dešimtmetį (Ukrainoje, Sirijoje, vėliau – Afrikoje). Taip ji siekia nuslėpti savo įsitraukimą bei atsakomybę ir greičiau priimti sprendimus. Tačiau PKK savarankiškumas yra tik įvaizdžio dalis – jų operacijas neformaliai koordinuoja Rusijos žvalgybos tarnybos, o finansuoja Krekliui artimi veikėjai, panaudodami valstybinių užsakymų schemas.

Nuo 2022 m. vasario samdiniai masiškai įsitraukė į kovos veiksmus Ukrainoje, todėl jų nelegalus statusas pagal Rusijos įstatymus kėlė vis daugiau pavaldumo ir veiksmų koordinavimo su Rusijos ginkluotosiomis pajėgomis problemų. Dėl to 2022 m. lapkritį buvo priimtos įstatymų pataisos, leidžiančios Rusijos gynybos ministerijai operacijoms pasitelkti pavaldžias „savanoriškas formuotes“. Didžiausia Rusijos PKK „Wagner“ siekė išlaikyti savarankiškumą, tačiau 2023 m. birželį maištu pasibaigęs konfliktas galutinai įtikino Kreklių sugriežtinti savo šešėlinės armijos kontrolę.

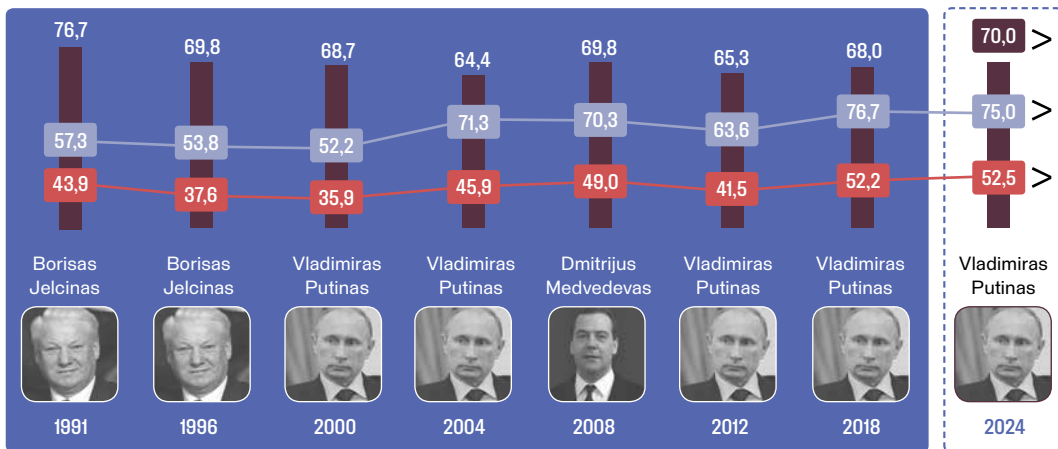
Nuo 2023 m. liepos 1 d. visos Ukrainoje kariauti norinčios PKK turi pasirašyti sutartis su Gynybos ministerija. Ji iš samdinių, kazokų, aktyviojo armijos rezervo karių, regionų ir valstybinių įmonių atsiųstų savanorių dalinių formuoja savanorių korpusą ir jo pajėgomis pildo Ukrainos fronto spragas. Samdinių statusas pagal Rusijos įstatymus lieka nelegalus, tačiau sudarytos sąlygos juos panaudoti kare, užtikrinant griežtesnę kontrolę. Naujos mobilizacijos bangos vengiantis Rusijos režimas 2023 m. siekė įtikinti Rusijos piliečius į karą eiti savanoriškai ir deklaravo tikslą per metus pritraukti daugiau nei 400 tūkst. žmonių. Šią veiklą režimas tęsia ir 2024 m. Savanoriškos formuotės, greta įprastų tarnybos sutarčių, tampa vienu iš būdų ribotam laikui pritraukti daugiau karių.

Naujasis savanorių korpusų modelis šiuo metu diegiamas ir už Rusijos ribų. Tai leidžia Rusijai užtikrinti savo įtaką krizių regionuose neatitraukiant Ginkluotųjų pajėgų iš Ukrainos. Artimoje perspektyvoje jų destabilizuojanti veikla bus vis labiau matoma pasaulyje, o 2024 m. didžiausią dėmesį Rusija skirs Afrikai.

V. Putino rinkimai – legitimizacijos siekis, darantis įtaką politinei dienotvarki

Tariamai prezidento rinkimai Rusijoje vis dar yra itin svarbus politinio gyvenimo įvykis. Pseudorinkimų reikia pačiam V. Putinui, kad jie pademonstruotų tariamą jo valdžios legitimumą ir visuotinį pritarimą režimo vykdomai politikai, skleistų režimo

propagandą. Organizuodamas rinkimus, režimas siekė, kad palaikymas Rusijos lyderiui būtų ne mažesnis nei prieš tai buvusiuose rinkimuose ir už jį balsuotų ne mažiau kaip pusė visų balsavimo teisę turinčių piliečių.

RUSIJOS PREZIDENTO RINKIMŲ RODIKLIAI

- Rinkėjų aktyvumas (proc.)
- Balsavusieji už laimėjusį kandidatą (proc.)
- Balsavusiųjų už laimėjusį kandidatą dalis nuo visų balsavimo teisę turinčiųjų skaičiaus (proc.)
- Rezultatai, kurių organizuodamas 2024 m. prezidento rinkimus siekė režimas (proc.)

Kremliaus įgalioti rinkimų organizatoriai per visą V. Putino valdymo laikotarpį ištobulino manipuliacijas rinkimų procesu: nesisteminės opozicijos marginalizavimą ir neprileidimą prie rinkimų, dominavimą informacinėje erdvėje, spaudimą valstybės tarnautojams, pareigūnams ir valstybinių ar lojalių oligarchų kompanijų darbuotojams, neskaidrų balsavimą internetu, rinkimų apylinkių mažinimą arba perskirstymą. Prezidento administracija ir kitos institucijos imituoja demokratinį procesą ir siekia demonstratyviai parodyti tariamų rinkimų skaidrumą bei jų rezultatų teisėtumą. Tačiau jei politinėmis technologijomis ir procesų manipuliacijomis nepavyksta pasiekti nustatytų rodiklių, pastaruosius kelerius metus stiprėjanti represijų atmosfera bei visuomenės ir informacinės erdvės kontrolė suteikia režimui daugiau galimybių tiesiog klastoti rezultatus pagal poreikius.

Ypatingą dėmesį Kremlius skyrė tam, kad naujai okupuotose Ukrainos teritorijose palaikymas V. Putinui būtų didesnis už bendrą šalies vidurkį. Tokie rezultatai esą demonstruoti, kad invazija į Ukrainą buvo pagrįsta ir teisinga, o naujų sričių prijungimas – teisėtas.

Rinkimų kampanija buvo ideologiškai orientuota į Rusijos išskirtinumą ir nepriklausomybę, būtinybę išsaugoti tradicines vertybes ir neišvengiamą konfrontaciją su Vakarais. Neutralizavęs nesisteminę opoziciją Kremlius po Jevgenijaus Prigožino maišto didesnę dėmesį skiria vadinamiesiems ultrapatriotams suvaldyti, neleisti jiems kritikuoti Kremliaus režimo.

Kremliaus siekia pasirodyti esantis patriotiškesnis už ultrapatriotus, todėl karo propaganda yra būtinas pseudorinkimų kampanijos elementas. Vis dėlto režimui taip pat svarbu parodyti, kad karas tik minimaliai veikia rinkėjų kasdienybę. Kremlius buvo suinteresuotas iki prezidento rinkimų vengti nepopuliarių sprendimų, kurie galėtų padidinti visuomenės nepasitenkinimą, pavyzdžiui, paskelbti antrąją mobilizacijos bangą ar mažinti išlaidas socialinėms reikmėms. Jei situacija fronte ir ekonomikoje vers režimą priimti nepopuliarus sprendimus, mobilizuojančius valstybę ir visuomenę karui, po rinkimų jie yra labiau tikėtini, nes Kremlius galės tvirtinti gavęs mandatą vykdyti agresyvią politiką.

„Wagner“ maištas – netikėtas iššūkis, su kuriuo režimas sugebėjo susitvarkyti

Kremlius stiprina represijas ir oficialią ideologiją, kuria įvaizdį, kad valdantysis režimas ir jo politika yra visuotinai palaikomi. Tačiau J. Prigožino maištas rodo potencialų autoritarinio režimo trapumą, atskleidžia režimo būklę ir Rusijos visuomenės santykį su juo.

„WAGNER“ MAIŠTAS KREMLIUI BUVO NETIKĖTAS. Samdiniai be kliūčių užėmė Rostovą prie Dono ir kurį laiką netrukdomi judėjo Maskvos link. Maišto pradžioje režimo propaganda ir visi žinomi režimo atstovai tylėjo – kol V. Putinas viešai nepavadino J. Prigožino maištininku ir neišreiškė pasiryžimo maištą numalšinti. Tikėtina, kad jie bijojo suklysti reaguodami į J. Prigožino, kuris dar prieš kelias dienas buvo integrali režimo dalis ir ryškiausias agresijos prieš Ukrainą simbolis, veiksmus.

JĖGOS INSTITUCIJOS IŠLIEKA LOJALIOS KREMLIUI. Tikėtina, kad tai buvo viena iš priežasčių, kodėl J. Prigožinas nusprendė nebetęsti maišto. Lojalus išliko ir propagandos aparatas, maištui pasibaigus bandęs diskredituoti J. Prigožiną nesukeliant priešiško „Wagner“. Kremlius iki šiol laikosi tokios dviprasmiškos pozicijos maišto atžvilgiu ir taip demonstruoja, kad yra savo propagandos įkaitas – net esant perversmo pavojui svarbiausia yra nediskredituoti agresijos prieš Ukrainą.

MAIŠTAS PANEIGIA KREMLIAUS REŽIMO NARATYVĄ APIE VISUOTINĮ PALAIKYMĄ PREZIDENTUI. Visuomenė į įvykius reagavo pasyviai. Nei maištas, nei J. Prigožino žūtis nesukėlė gyventojų pilietinio aktyvumo, nevyko valdžios ar jos priešininkų palaikymo akcijos. Po maišto pats V. Putinas surengė keletą precedentų neturėjusių akcijų, skirtų pademonstruoti jo „artumą žmonėms“, tačiau tai netapo ilgalaike režimo politika.

Kremlius yra pasiryžęs tęsti agresyvią politiką ir stiprinti visuomenės kontrolę. Mažai tikėtina, kad artimiausioje perspektyvoje visuotinis nepasitenkinimas režimo politika keltų grėsmę jo stabilumui. Maištas suteikė progą Nacionalinei gvardijai reikalauti daugiau resursų, tikėtina, kad Kremlius šiuo metu aktyviau rengiasi atremti perversmo ar maišto grėsmę. Tačiau krizė pademonstravo, kad centralizuota autoritarinio režimo kontrolės sistema negeba greitai reaguoti į besikeičiančią situaciją ir netikėti iššūkiai didina nestabilumo tikimybę.

Ideologizuota Rusijos užsienio politika skatina globalų nestabilumą

Agresija prieš Ukrainą vis labiau tiesiogiai lemia Rusijos užsienio politiką. Artimiausiais Rusijos partneriais tapo Iranas ir Šiaurės Korėja, tiesiogiai remiantys jos karinius veiksmus. Santykiuose su Vakarais svarbiausias Rusijos tikslas yra trikdėti paramą Ukrainai. Rusijai būtina plėsti bendradarbiavimą su globaliųjų Pietų valstybėmis, kad būtų užtikrinti alternatyvūs prekybos ir logistikos keliai ir Rusija turėtų rinkų energetiniams resursams ir kitoms prekėms eksportuoti.

Nors Rusijos valdančiojo režimo atstovai nuolat kalba apie, jų nuomone, neišvengiamai įsitvirtinsiančią naują daugiapolę pasaulio tvarką, vienintelis tokio naratyvo tikslas – suburti antivakarietišką koaliciją, kurią sudarytų visų pirma globaliųjų Pietų valstybės, o Rusija įtvirtintų savo įtaką kaip tokios koalicijos lyderė.

Toks tikslas skelbiamas ir 2023 m. patvirtintoje naujojoje Rusijos užsienio politikos koncepcijoje. Ji itin ideologizuota, kalbama apie Rusijos išskirtinumą, „valstybę-civilizaciją“ ir siekį sukurti naują pasaulio tvarką. Koncepcija prasideda nuo naratyvo apie neokolonijinę Vakarų valstybių politiką, kuri esą užtikrina jų hegemoniją. Svarbiausi Rusijos užsie-

nio politikos tikslai išlieka dominavimas Nepriklausomų Valstybių Sandraugos (NVS) erdvėje ir strateginis bendradarbiavimas su didžiausiomis Azijos valstybėmis – Kinija ir Indija. Daug dėmesio skirta ir musulmoniškoms valstybėms, Afrikai, Lotynų Amerikai. JAV ir Europa apibūdintos kaip priešininkės, kurių įtaką reikia mažinti.

Rusijos pozicija dėl Izraelio ir „Hamas“ ar Armėnijos ir Azerbaidžano konfliktų yra pavyzdys, kaip oportunistiškai Rusija naudojami šiais konfliktais, bandydama užsitikrinti gerus santykius su musulmoniškomis Vidurio Rytų valstybėmis. Rusijos parama autoritariniams režimams, bandymai plėsti įtaką Afrikoje, įskaitant ir su PKK parama, tiesiogiai skatina stagnaciją ir nestabilumą globaliųjų Pietų valstybėse.

Santykiuose su Vakarais Rusija vis dažniau mato tik vieną kelią – šantažo ir grasinimų. Todėl siekdama atgrasyti Vakarus nuo paramos Ukrainai ir baimindamasi Vakarų įsitraukimo į karą, Rusija naudoja branduolinę retoriką. Kad gąsdinimai nėra vien politinis spaudimas, rodo ir šių retoriką paremiantys veiksmai: įsibėgėjęs NSBG Baltarusijoje dislokavimas,

sprendimas atšaukti sutarties dėl branduolinio ginklo bandymų ratifikavimą, svarstymai platinti branduolinio ginklo technologijas suinteresuotoms šalims. Taip bandoma parodyti, kad Rusija yra pasiryžusi toliau eskaluoti situaciją ir Vakarai, jei norės konstruktyvių santykių, turės peržiūrėti savo politiką Rusijos atžvilgiu.

Kremliaus sprendimai dėl agresijos prieš Ukrainą, kurių Rusijoje negalima kvestionuoti, skatina režimą naudoti vis labiau

ideologizuotus naratyvus ir ieškoti radikalių sprendimų, kurie galėtų įveikti Rusijos tarptautinę izoliaciją. Prie sankcijų neprijungusios valstybės, net ir Kinija, kurią su Rusija vienija politinis tikslas mažinti Vakarų įtaką, šiuo metu visų pirma naudojasi palankesnėmis ekonominio bendradarbiavimo su Rusija galimybėmis. Tačiau tai nesukuria pagrindų ilgalaikiam Rusijos įtakos tarptautinėje bendruomenėje augimui – Rusija neturi pakankamai ekonominių ir karinių resursų, kad įtvirtintų savo įtaką.

Užsitęsęs karas verčia Rusijos žvalgybos pareigūnus abejoti savo vykdomos veiklos pagrįstumu ir teisingumu

Rusijos karas prieš Ukrainą neigiamai atsiliepia kai kurių Rusijos žvalgybos tarnybų kenkėjiškai veiklai. Nuo 2023 m. tarp Rusijos žvalgybos tarnybų pareigūnų nustatoma nepasitenkinimo Rusijos valdžios sprendimais atveju ir nenoras prisidėti prie agresyvios Rusijos politikos. Tai ne tik veikia jų vykdomų pareigų kokybę, bet ir skatina įvertinti galimybę bendradarbiauti su Vakarų valstybių institucijomis. Skuboti, neapsvarstyti, kartais neprofesionalūs sprendimai Rusijos tarnybose veda prie klaidų ir neįvertintos rizikos, dėl

kurios ne tik nukenčia veiklos efektyvumas ir rezultatai, bet ir daugėja veiklos identifikavimo atvejų.

Žvalgybos tarnybų bandymai verbuoti keliaujančius į Rusiją Lietuvos piliečius darosi vis mažiau skrupulingi. Rusijos žvalgybos pareigūnai bendradarbiauja su Rusijos migracijos tarnyba ir atlieka užsieniečių apklausas pasienyje, siekdami atsirinkti verbavimui tinkamus tautinius. Tačiau pastaruoju metu daugėja atvejų, kai siūlymai bendradarbiauti yra

Rusijos žvalgybos pareigūnų susitikimo su agentais vietos Kaliningrade (viešbutis „Turist“ ir zoologijos sodas)

pateikiami tinkamai neatsirinkus kandidatų arba neįvertinus užsieniečių noro bendradarbiauti. Taip pat neatsižvelgiama, kad šantažavimui panaudojamas pretekstas – Rusijos teritorijoje įvykdyti administraciniai nusižengimai (eismo įvykiai ar dirbtinės situacijos, reikalaujančios teisėsaugos įsitraukimo) – dažnai nepakeičia bandomų verbuoti užsieniečių įsitikinimų arba neatsveria suvokiamos žalos, kurią keltų bendradarbiavimas su priešiškos šalies tarnybomis. Be to, identifikuojami bandymai užverbuoti ne tik į Rusiją vykstančius asmenis, bet ir jų artimos aplinkos žmones. Toks verbavimo modelis lemia, kad apie mėginimus verbuoti Lietuvos žvalgybai pranešti yra pasiruošę dar daugiau žmonių.

Labai tikėtina, kad, besitęsiant Rusijos kariniam konfliktui Ukrainoje, Rusijos žvalgybos pareigūnų motyvacija toliau silpnės. Daugės atvejų, kai pareigūnai bandys demonstruoti savo tariamą svarbą ir įsiteikti vadovybei atlikdami iš pažiūros naudingą, tačiau neefektyvų ir neprofesionalų darbą. Tikėtina, kad vienas iš jų siekių – asmeniškai išvengti dalyvavimo Rusijos kare Ukrainoje. Dėl pareigūnų aplaidumo daugės klaidų, kurios palengvins Lietuvos kontržvalgybos institucijų darbą atskleidžiant į nusikalstamą

veiklą įtrauktus asmenis ir Rusijos veikimo metodus.

Lietuvos kontržvalgybai neteisėtą veiklą užkardyti leidžia ir 2022 m. įsigalioję Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 119 straipsnio pakeitimai. Pagal juos šnipinėjimą vykde, tačiau patys prisipažinę ir su Lietuvos institucijomis bendradarbiaujantys asmenys atleidžiami nuo baudžiamosios atsakomybės. Į institucijas jau kreipėsi asmenys, atsisakę bendradarbiauti su Rusijos žvalgybos tarnybomis, įskaitant ir atvejus, kai buvo siūloma rinkti net neįslaptintą informaciją. Tai sudaro galimybes Lietuvos kontržvalgybai fiksuoti Rusijos žvalgybos pareigūnų bandymus verbuoti naujus agentus ir komunikaciją tarp pareigūnų ir jų jau užverbuotų agentų, vykdomą nuotoliniu būdu arba gyvai konspiracinėse susitikimų vietose.

Kviečiame Lietuvoje gyvenančius asmenis, jau įtrauktus į Rusijos ar Baltarusijos žvalgybos tarnybų veiklą ar gavusius pasiūlymų bendradarbiauti, tačiau dar neinformavusius Lietuvos institucijų, arba manančius, kad yra situacijoje be išeities, kreiptis į Lietuvos žvalgybos institucijas ir pasinaudoti Lietuvos Respublikos įstatymuose numatyta amnestija.

Rusija ir Baltarusija siekia didinti užsieniečių kontrolę savo teritorijose

Rusijos ir Baltarusijos žvalgybos agresyviai naudojami galimybe verbuoti Rusijoje ir Baltarusijoje esančius užsieniečius – tam padeda ir šalių politinė vadovybė, priimdama tai palengvinančius įstatymus.

2023 m. rudenį Baltarusija pradėjo svarstyti teisės aktų pakeitimus, kuriems įsigaliojus Baltarusijos gyventojai privalėtų informuoti Vidaus reikalų ministeriją (VRM), jeigu nuomoja patalpas užsieniečiams. Šis pokytis lems, kad Baltarusijos institucijos bus informuotos apie bet kokių užsieniečių – net ir tų, kurie iki šiol neprivalėjo registruotis – buvimą Baltarusijoje. Tai leis tarnyboms surinkti daugiau duomenų apie atvykėlius.

Rusijoje svarstoma įpareigoti visus užsieniečius pasirašyti „lojalumo sutartį“. Siūlymui įsigaliojus, atvykę užsienio piliečiai turės pasirašyti specialų dokumentą, kuriuo įsipareigos „nediskredituoti“ Rusijos valstybės politikos, institucijų ar pareigūnų ir netrukdyti jų veiklai.

Tikėtina, kad tokios sutarties pasirašymas lems, kad užsieniečius bus galima persekioti už Rusijos valdžiai neparankios informacijos skleidimą. Tikėtina, kad prisidengiant tokia sutartimi bus siekiama griežčiau riboti užsienio piliečių teises Rusijoje ir rasti pretekstų jų teisiniam persekiojimui, o kartu – ir galimam verbavimui.

BALTARUSIJA

- Baltarusijos žvalgybos tarnybų veikla prieš Lietuvą tapo itin intensyvi ir agresyvi.
- Rusija viešai remia tariamą A. Lukašenkos suverenumą kariniais ir saugumo klausimais, tačiau kartu kuria teisinį pagrindą ilgalaikiam kariniam buvimui Baltarusijoje.
- Reaguodamas į regioninę saugumo situaciją A. Lukašenka stiprina pajėgas, kuria naujus dalinius ir sulaukia beprecedentės Rusijos paramos ginkluote.
- Baltarusijos režimas išlaiko šalies kontrolę ir stabilią šalies ekonomiką. A. Lukašenkos režimas baigia reformuoti šalies politinę sistemą, siekia sudaryti demokratinio proceso ir pokyčių iliuziją.

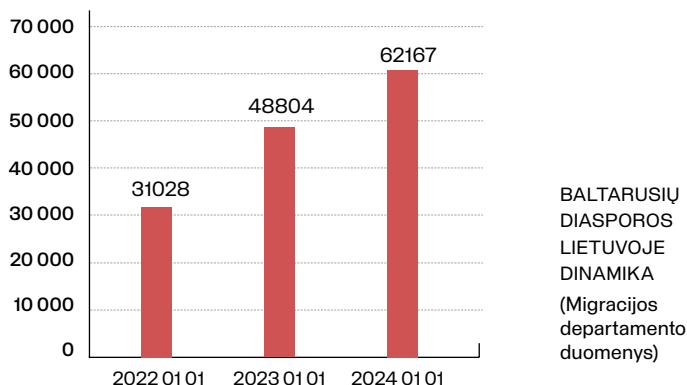
Baltarusijos režimo grėsmių suvokimas lemia itin intensyvią žvalgybos tarnybų veiklą prieš Lietuvą – tam naudojama ir didėjanti baltarusių diaspora

Baltarusijos režimas pagrindine grėsme laiko Vakarų valstybių ryšius su Baltarusijos demokratinėmis jėgomis, joms teikiamą paramą, Ukrainoje ginkluotoseios pajėgose kariaujančius baltarusius. Siekdamas apsaugoti valdantįjį režimą Baltarusijos žvalgybos tarnybos plėtė žvalgybos veiklą užsienio valstybėse ir stiprino kontržvalgybinį režimą šalies viduje. Lietuva dėl joje įsikūrusių Baltarusijos opozicijos organizacijų ir sparčiai didėjančios baltarusių bendruomenės yra vienas svarbiausių Baltarusijos žvalgybos taikinių, veikla prieš Lietuvą šiuo metu yra itin intensyvi.

Lietuvoje baltarusių diasporą sudaro daugiau nei 60 tūkst. Baltarusijos piliečių, per

metus ji padidėja apie 15,5 tūkst. asmenų. Baltarusių diasporą Lietuvoje sudaro po 2020 m. neteisėtą Baltarusijos prezidento rinkimų iš šalies pasitraukę Baltarusijos piliečiai, persekiojami režimo – politinės opozicijos ir įvairių nevyriausybinų organizacijų nariai, paramos fondų darbuotojai, nepriklausomos baltarusiškos žiniasklaidos žurnalistai, taip pat ir ekonominiai migrantai – dirbti į Lietuvą iki 2020 m. ir vėliau atvykę įvairios kvalifikacijos darbuotojai.

Didėjanti baltarusių diaspora Lietuvoje suteikia Baltarusijos žvalgybos tarnyboms galimybę rasti verbuoti tinkamų taikinių. Grėsmę Lietuvos nacionalinio saugumo interesams kelia į Lietuvą atvykę

Baltarusijos piliečiai, kurių ryšys su Baltarusijos žvalgyba nėra nutrūkęs. Be to, Baltarusijos žvalgybos tarnybos naudojami Lietuvoje gyvenančiais savo šalies piliečiais, kurie anksčiau yra dirbę valstybės institucijose. Galimybių tokiai tarnybų veiklai sudaro šių tarnybų naudojama agentų verbavimo Baltarusijos valstybės institucijose, strateginiuose objektuose ir Ginkluotosiose pajėgose sistema. Pastaruoju metu taip pat fiksuojama tendencija,

kai Baltarusijos žvalgybos darbuotojai kontaktus su baltarusių diasporos atstovais Lietuvoje mezga, siekia juos atnaujinti ir verbuoja nuotoliniu būdu šiuolaikinėmis komunikacijos priemonėmis. Baltarusijos žvalgybos tarnybos siekia pasinaudoti baltarusių diasporos atstovais Lietuvoje žvalgybos informacijai apie Lietuvą ir jos institucijas, Baltarusijos demokratinę opoziciją ir pačią baltarusių diasporą rinkti.

Baltarusių diasporos Lietuvoje didėjimas, be kontržvalgybinių grėsmių, kelia ir kitų rizikų. Tarp šios diasporos atstovų yra radikalios politines ideologijas propaguojančių asmenų. Atgarsio Lietuvos informacinėje erdvėje sulaukia litvinizmo – radikalios baltarusių šovinizmo atšakos – sekėjų vieši pareiškimai. Šie asmenys neigia Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę valdžiusių kunigaikščių baltišką kilmę ir kvestionuoja Vilniaus krašto priklausomybę Lietuvos Respublikai. Dalis Lietuvoje gyvenančių litvinizmo sekėjų aktyviai skleidžia savo ideologines nuostatas socialiniuose tinkluose. Platesnis šių nuostatų paplitimas baltarusių diasporoje Lietuvoje kenktų jų integracijai į šalies visuomenę, skatintų etninės įtampos augimą. Baltarusijos režimas naudojami litvinizmu, panaudodamas informacines atakas siekia skatinti priešpriešą tarp į Lietuvą atvykusių baltarusių ir Lietuvos gyventojų.

Tarp baltarusių diasporos atstovų yra ir dešiniojo ekstremizmo ideologijų rėmėjų. 2023 m. antrojoje pusėje jie Lietuvoje inicijavo tarptautinio dešiniųjų ekstremistų grupių tinklo „Active Club“ baltarusiško padalinio kūrimą. „Active Club“ yra JAV dešiniojo ekstremisto Roberto Rundo inspiruotas ekstremistinis judėjimas, kurio sekėjai dešiniojo ekstremizmo ideologijų propagavimą ir propagandos platinimą derina su kovos menais ir kita sporto veikla.

Žvalgybos duomenimis, Baltarusijos žvalgyba veikia prieš Lietuvą intensyviai naudojasi iš Lietuvos į Baltarusiją vykstančių asmenų apklausomis pasienyje, kurios 2023 m. pasiekė didžiausią intensyvumą nuo karo Ukrainoje pradžios. Nors pasienyje atliekamų apklausų pirminis tikslas yra užkardyti neva iš Lietuvos kylančias grėsmes Baltarusijos režimui, jomis taip pat naudojama žvalgybos informacijai apie Lietuvą rinkti ir asmenims, kurie turi galimybių Lietuvoje vykdyti žvalgybos veiklą, nustatyti. Pasienyje žvalgybos darbuotojai tikrina asmenų mobiliuosius įrenginius, kompiuterius, ieško kontaktų, socialinių tinklų paskyrų, fotografijų. Baltarusijos žvalgybos tarnybos per apklausas ir patikras renka informaciją apie Lietuvos gyventojų kelionių į Baltarusiją tikslus, politines pažiūras, darbovietes, bando išsiaiškinti ryšius su Lietuvos sienos apsaugos, kariuomenės, teisėsau-

gos ir žvalgybos pareigūnais. Baltarusijos žvalgyba siekia nustatyti į Baltarusiją iš Lietuvos atvykstančius buvusius ir esamus valstybės ir savivaldybių tarnautojus, teismų ir vidaus reikalų sistemos pareigūnus ir darbuotojus, kariškius, verslininkus, strateginių įmonių darbuotojus, žurnalistus ir neteisėtą veiklą vykdančius asmenis. Nustatę asmenis, galinčius teikti Baltarusijos žvalgybos tarnyboms aktualią informaciją ar vykdyti kitas užduotis, ieško galimybių juos verbuoti. Jei tokie asmenys nesutinka bendradarbiauti su Baltarusijos žvalgyba, jų atžvilgiu gali būti naudojamas psichologinis spaudimas ir šantažas, pasinaudojant ar inscenizuojant eismo įvykius, įstatymų, vizų taisyklių ar sienos kirtimo procedūrų pažeidimus. Taip Baltarusijos žvalgybos darbuotojai siekia įbauginti teisiniu persekiojimu ir priversti iš Lietuvos į Baltarusiją atvykusius asmenis bendradarbiauti.

**Nerizikuok savo saugumu,
nevyk į Baltarusiją,
gali nebesugrįžti.**

Užsienio reikalų ministerija įspėja:
kelionės į Baltarusiją kelia grėsmę Lietuvos piliečių saugumui,
sveikatai ir gyvybei.

**Do not risk your safety –
do not travel to Belarus.
You may fail to come back.**

Ministry of Foreign Affairs Warning:
travelling to Belarus is a danger to Lithuanian citizens' life,
health and safety.

Ženklas Lietuvos pasienyje su Baltarusija,
perspėjantis vykstančius į šią šalį dėl grėsmių
EPA / STRINGER / Scanpix nuotrauka

Pastaruoju metu fiksuojami itin agresyvūs Baltarusijos žvalgybos veiksmai prieš Lietuvos diplomatinės atstovybės Baltarusijoje darbuotojus. Žvalgybos tarnybos stebi Lietuvos ambasados Baltarusijoje darbuotojus ir renka duomenis apie jų ryšius, įpročius ar juos kompromituoti galinčią informaciją. Darbuotojai susiduria su bauginimu, tam pasitelkiama Baltarusijos žvalgybos surinkta informacija ir administracinės priemonės. Tokių Baltarusijos žvalgybos tarnybų veiksmų tikslas – verbuti Lietuvos diplomatinės atstovybės darbuotojus, priversti juos veikti prieš Lietuvos nacionalinio saugumo interesus.

Žvalgybos vertinimu, Baltarusijos režimo interpretacija, kad jam grėsmes neva kelia Lietuva ir kitos kaimyninės NATO šalys, yra svarbiausias veiksnys, lemiantis intensyvią Baltarusijos žvalgybos veiklą prieš Lietuvą. Labai tikėtina, kad artimoje perspektyvoje žvalgybos tarnybų veikla prieš Lietuvą, jos piliečius Baltarusijoje ir Lietuvoje įsikūrusią Baltarusijos diasporą išliks intensyvi. Tikėtina, kad Baltarusijos žvalgybos tarnybos naudosis sparčiai didėjančios baltarusių diasporos atstovais žvalgybos informacijai Lietuvoje rinkti. Baltarusijos žvalgyba taip pat naudosis situacija, kai Lietuvos piliečiai vyksta į Baltarusiją asmeniniais, turizmo ar kitais tikslais. Suaktyvėjusi Baltarusijos žvalgybos tarnybų veikla pasienyje kelia grėsmę į šią valstybę vykstantiems Lietuvos gyventojams, todėl Lietuvos žvalgyba ragina nevykti į Baltarusiją.

2023 m. antroje pusėje Lietuvoje sulaukyti keli Lietuvos piliečiai, įtariami ben-

dradarbiavimu su Baltarusijos žvalgybos institucija. Jiems pareikšti įtarimai pagal LR baudžiamojo kodekso 119 straipsnio 2 dalį (šnipinėjimas). Sulaikyti asmenys, labai tikėtina, vykdydami Baltarusijos žvalgybos institucijos užduotis už atlygį rinko ir perdavė užsakovui surinktą informaciją. Nė vienas iš minimų asmenų neturėjo leidimo dirbti su įslyptinta informacija, su tokia informacija nedirbo ir neturėjo galimybės jos rinkti. Nors šių asmenų rinkta ir perduota informacija apie šalies ypatingos svarbos infrastruktūrą ir karinius objektus buvo neįslyptinta, šie duomenys padėjo Baltarusijos nedemokratinio režimo atstovams vykdyti veiklą, nukreiptą prieš Lietuvos valstybę.

Labai tikėtina, kad Lietuvos piliečių užsienio žvalgybos institucijoms perduota informacija yra reikalinga tiek Baltarusijos, tiek Rusijos ginkluotosioms pajėgoms ruošiant potencialios karinės agresijos prieš kaimynines valstybes planus.

Išoriškai ramus Baltarusijos fasadas slepia besitęsiančią represijų prieš gyventojus politiką

Trečiaisiais Rusijos karo prieš Ukrainą metais Baltarusijos režimas išlaiko šalies kontrolę ir stabilią šalies ekonomiką. Suvaldyti ir mažinti tarptautinių sankcijų Baltarusijai poveikį A. Lukašenka sugeba daugiausia dėl Kremliaus teikiamos finansinės ir ekonominės paramos.

A. Lukašenkos režimas baigia reformuoti šalies politinę sistemą. 2024 m. vasario 25 d. Bendros rinkimų dienos metu išrinkti parlamento nariai ir vietos valdžios atstovai. Per ateinančius mėnesius turi būti suformuota nauja institucija – Visos Baltarusijos nacionalinis susirinkimas. 2023 m. Baltarusijos režimas ėmėsi politinių partijų ribojimų. Perregistruojant visas politines partijas šalyje paliktos veikti tik trys režimui palankios – Baltarusijos komunistų, Liberaldemokratų ir Respublikinė darbo ir teisingumo – partijos. Taip pat įkurta nauja, tikėtina, pagrindine pro-režimine partija turinti tapti „Belaja Rus“. Tikėtina, kad registruotoms politinėms partijoms bus leidžiama oponuoti viena kitai, taip sudarant demokratinio proceso ir pokyčių iliuziją. Realybėje visos tikros

opozicinės politinės partijos yra likviduotos, jų nariai persekiojami arba įkalinti.

Tęsiasi ir jau įprastomis tapusios represijos prieš gyventojus. Žmogaus teises ginančių organizacijų duomenimis, Baltarusijoje kalį apie pusantro tūkstančio politinių kalinių. Tai žurnalistai, verslininkai, buvusių kandidatų į prezidentus politinių kampanijų aktyvistai, 2020 m. protestų prieš A. Lukašenkos režimą dalyviai, kuriems iškeltos politiškai motyvuotos baudžiamosios bylos. Kiti gyventojai gauna administracines nuobaudas ar yra sulaikomi laikinai. Baltarusijos gyventojai vis dar persekiojami dėl dalyvavimo 2020 m. protestuose prieš A. Lukašenką, taip pat dėl bet kokio demonstruojamo palaikymo opoziciniam turiniui, net socialiniuose tinkluose.

Bausmės vietose kaliniai patiria žeminantį elgesį ir kankinimus. Žmogaus teisių centras „Viasna“ gavo vieno politinio kalinio liudijimą, kuris 17-ojoje Šklovo kolonijoje praleido beveik dvejus su puse metų dėl dalyvavimo protestuose po 2020 m.

prezidento rinkimų. Jo teigimu, vieną kart už padarytą prasižengimą izoliatoriaus kameroje jis praleido tris savaites. Kameroje jis miegojo ant medinio gulto be čiužinio, pagalvės ar užkloto, o patalpoje buvo nuolat palaikoma apie 10 laipsnių Celsijaus temperatūra. Be to, 7–14 val. buvo laikomas atidarytas kameros langas, net ir esant minusinei lauko temperatūrai. Visas tris savaites jam nebuvo leista nusiprausti duše, dieną nebuvo leidžiama nusiprausti duše, dieną nebuvo leidžiama miegoti, skaityti ar rašyti. Maisto taip pat

neužtekdavo – buvusio politinio kalinio teigimu, atlikdamas bausmę jis prarado 17 kg kūno svorio.

Apie buvusių kandidatų į prezidentus ir kitų aktyvistų – Viktoro Babarykos, Siarhejaus Cichanouskio, Mikolos Statkevičiaus ir Maryjos Kalesnikavos – būklę žinių neturima. Jų neleidžiama lankyti, jiems atimta teisė susisiekti su artimaisiais ar advokatais.

Reaguodamas į regioninę saugumo situaciją A. Lukašenka stiprina pajėgas ir kuria naujus dalinius

A. Lukašenkos režimas vis daugiau dėmesio skiria Baltarusijos ginkluotųjų pajėgų mobilizaciniam ir koviniam pasirengimui. Tai daroma prisidengiant tariama grėsme iš Vakarų ir pritaikant Rusijos karo Ukrainoje pamokas. 2023 m. atnaujintos rezervistų šaukimo į dalinius tvarkos, o nauji įstatymų pakeitimai pagreitina rezervistų pašaukimo procedūras ir prireikus leidžia išplėsti mobilizuojamųjų skaičių. Baltarusijoje intensyvėja manevrinių vienetų kovi-

nio pasirengimo patikrinimai, o 2023 m. balandį testuotas mechanizuotosios brigados perėjimas į karo meto struktūrą. Baltarusijos ginkluotosioms pajėgoms ir VRM padaliniams naujausių mūšio patirtį perduoda „Wagner“ samdiniai, pakviesti ir įsikūrę Baltarusijos teritorijoje.

Pajėgos stiprinamos ir Ukrainos kryptimi. Iki šiol rotuojami manevriniai padaliniai, kuriuos režimas dislokavo pasienyje su

Ukraina 2022 m. kovą. Sustiprinta ir oro erdvės gynyba šia kryptimi – Luninece suformuotas oro erdvės gynybos pulkas, ginkluotas kompleksais S-300, vykdo

kovinį budėjimą. Gomelio srityje planuojama įkurti naują karinę įgulą su kovinio rengimo infrastruktūra.

S-400 ir „Iskander“ kompleksų perdavimas Baltarusijai, tikėtina, atitinka Rusijos operacinius poreikius. Baltarusijos gynybos ministerijos nuotraukos

2023 m. Baltarusija iš Rusijos gavo išskirtinai daug kovos technikos ir ginkluotės. Baltarusijai perduoti raketų kompleksai „Iskander“, galintys naikinti taikinius 500 km nuotoliu. „Iskander“ raketos yra pritaikytos nešti tiek konvencines, tiek branduolines galvutes. Specialiųjų operacijų pajėgos gavo šarvuočių BTR-82A bataliono komplektą. Oro ir oro erdvės

gynybos pajėgos papildytos naujais oro erdvės gynybos raketų kompleksais S-400 ir atakos sraigtasparniais Mi-35M. Stiprėjantis Baltarusijos ginkluotųjų pajėgų mobilizacinis ir kovinis pasirengimas, taip pat reikšmingai išaugusi Rusijos parama ginkluote didina Baltarusijos karinį potencialą.

RUSIJOS GINKLUOTŲJŲ PAJĖGŲ VIENETAI BALTARUSIJOJE IR SIENOS SU UKRAINA SUSTIPRINIMAS

-
Rusijos sausumos pajėgos 2022 m. spalį–2023 m. liepą
-
„Wagner“ samdinių stovyklavietė
-
Rusijos orlaiviai
-
Rusijos oro erdvės gynybos padaliniai
-
2023 m. pradžioje Baltarusijos GP suformuotas oro erdvės gynybos pulkas
-
Nuo 2022 m. pradžios Baltarusijos pasienis su Ukraina sustiprintas Baltarusijos manevriniais padaliniais

Rusija leidžia Minskui demonstruoti suverenumą kariniais-saugumo klausimais, bet vykdo savo karinę politiką Baltarusijoje

Remdamas Rusijos karinius-saugumo interesus A. Lukašenka siekia sudaryti lygiavėrcio su Kremliumi sprendimų priėmėjo įvaizdj. Vis dėlto labai tikėtina, kad dažnai Minsko lygiavertiškumas yra tik įsivaizduojamas. Baltarusijos vieša

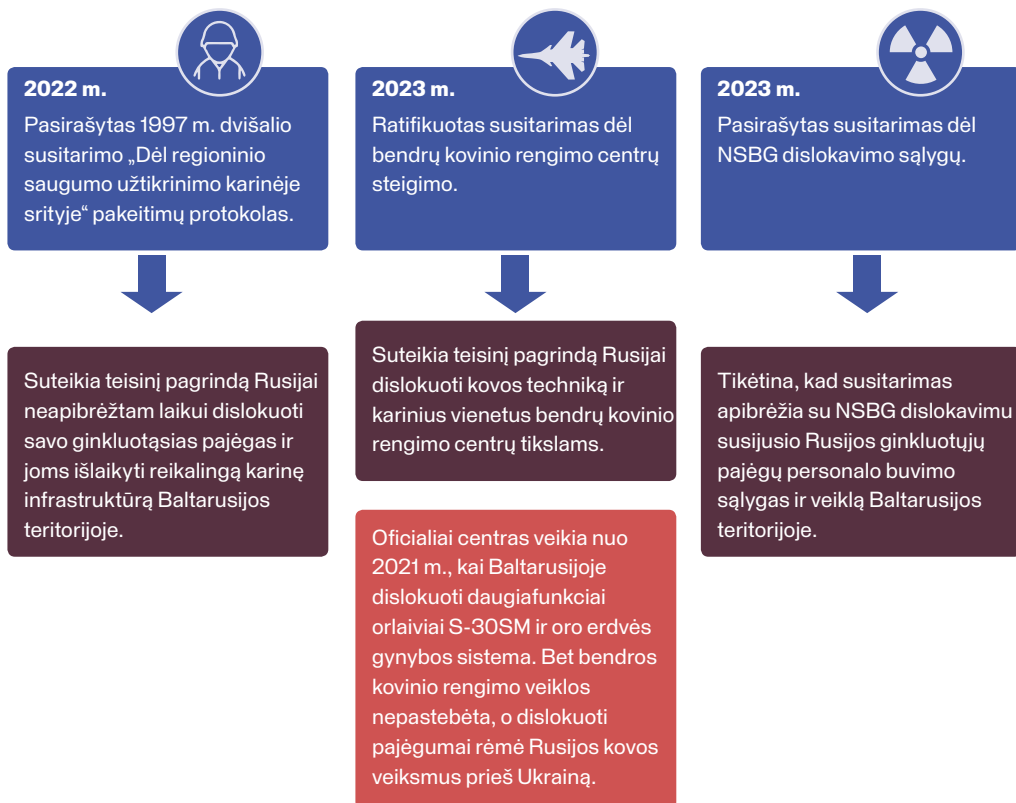
komunikacija dažnai nesutampa su Rusijos veiksmais. Tačiau Rusija pati didina A. Lukašenkos politinį legitimumą, paremdama jo teiginius dėl bendro sprendimų priėmimo.

Rusijos ir Baltarusijos gynybos ministrai pasirašo susitarimą dėl NSBG saugyklos steigimo
EPA / Scanpix nuotrauka

Pavyzdžiui, viešai skelbta, kad prieš Rusijos invaziją į Ukrainą Baltarusijoje sutelkta Rusijos grupuotė ten atsidūrė neva dėl A. Lukašenkos siūlymu surengtų karinių mokymų, kuriais siekta sustiprinti Baltarusijos saugumą. 2022 m. rudenį Rusijai pradėjus mobilizuotus karius siųsti į Baltarusiją, į apmokymus, A. Lukašenka ir V. Putinas tai pristatė kaip Regioninės karinės grupuotės aktyvumą Sąjunginės valstybės sienų apsaugai, tačiau stebėta bendra veikla su Baltarusijos karinėmis pajėgomis buvo labai simbolinė. 2023 m. liepą, kai Rusijos sausumos pajėgų kontingentas išvyko iš Baltarusijos, režimas

ir toliau akcentavo išorės grėsmes ir teigė, kad laukia naujos Rusijos karių rotacijos. Tačiau antrąjį pusmetį daugiau Rusijos sausumos pajėgų į Baltarusiją taip ir neatvyko. Šis atvejis rodo, kad kai kuriais atvejais režimas yra priverstas aiškinti Rusijos veiksmus šalies teritorijoje, tikėtina, ne visuomet tiksliai žinodamas Rusijos ketinimus. Rusijos NSBG dislokavimą Baltarusijoje abi šalys taip pat įvardija kaip A. Lukašenkos iniciatyvą, tačiau labai tikėtina, kad šis procesas yra visų pirma Rusijos interesų įgyvendinimas naudojantis Minsko priklausomybe.

KINIJA

- Intensyvėja Kinijos žvalgybos veikla prieš Lietuvą. Kinijos žvalgybos tarnybos vis intensyviau naudoja socialinius tinklus, plečia prieš Lietuvą nukreiptus kibernetinio šnipinėjimo pajėgumus.
- Kinijos žvalgybos prioritetai – Lietuvos vidaus aktualijos, politinės takoskyros ir Lietuvos užsienio politikos kryptys. Labai tikėtina, kad artimiausioje perspektyvoje Kinijos žvalgyba sieks rinkti informaciją apie Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo ir Europos Parlamento rinkimus.
- Kinijos komunistų partijos režimas, siekdamas savo strateginių tikslų, naudoja valstybines ir privačias įmones, universitetus, nevyriausybinės organizacijas.

Intensyvėja Kinijos žvalgybos veikla prieš Lietuvą iš Kinijos teritorijos

Kinijos žvalgybos tarnybos turi ribotas galimybes rinkti informaciją ar tiesiogiai daryti įtaką politiniams ir visuomeniniams procesams Lietuvoje dėl reikšmingai sumažėjusių diplomatinės atstovybės

pajėgumų ir nepalankaus kontržvalgybinio režimo. Dėl šios priežasties Kinijos žvalgyba intensyvina pastangas rinkti žvalgybos informaciją ir plėsti agentų tinklą Lietuvoje, veikdama iš Kinijos teritorijos.

Taikinių paieškai Kinijos žvalgyba aktyviai naudojami socialiniu tinklu „LinkedIn“, nes jo vartotojai viešai apie save atskleidžia daug informacijos
AFP/Scanpix nuotrauka

Lietuvoje, kaip ir kitose Vakarų šalyse, vienas dažniausiai panaudojamų Kinijos žvalgybos tarnybų veiklos metodų yra kontaktų mezgimas su potencialiais taikiniais socialiniuose tinkluose. Kinijos žvalgybos tarnybų darbuotojai socialiniuose tinkluose ieško asmenų, kurie turi tiesioginę prieigą prie jautraus pobūdžio informacijos arba platų kontaktų tinklą (valstybės tarnautojai, politikai, žurnalistai, verslininkai, mokslininkai) ir galėtų būti išnaudojami kaip tarpininkai. Tokiems asmenims, neatskleidžiant savo ryšių ar priklausomybės Kinijos žvalgybai, su įvairių verslo, analitinių centrų priedanga siūloma bendradarbiauti ir už piniginį atlygį teikti Kinijos režimui aktualią informaciją. Jiems taip pat siūloma atvykti į Kiniją, kur būtų sumokama už suteiktą informaciją ir suformuojamos naujos žvalgybos užduotys.

Taikinių paieškai Kinijos žvalgyba aktyviai naudojami socialiniai tinklai „LinkedIn“, nes jo vartotojai viešai apie save atskleidžia daug informacijos. Kinija plečia prieš Lietuvą nukreiptus kibernetinės žvalgybos pajėgumus. Su ja siejamos kibernetinio šnipinėjimo grupuotės reguliariai vykdo Lietuvos valstybės institucijų tinklų pažeidimų skenavimus, siekia įsiskverbti į jų tinklus siekdamas perimti informaciją ir duomenis.

Pastaraisiais metais pasikeitė Kinijos žvalgybą dominančios informacijos poreikiai. Anksčiau Kinijos žvalgybą labiausiai domino informacija, susijusi su „penkių nuodų“ problematika (Taivanas, Honkongas, Tibetas, Sindziangas, Falun Gongas), Lietuvos vaidmeniu ES ir NATO, platesniais procesais šiose organizacijose. Dabar pagrindiniu Kinijos žvalgybos tarnybų prioritetu tapo Lietuvos vidaus aktualijos, politinės takoskyros ir Lietuvos užsienio politikos kryptys. Labai tikėtina, kad artimiausioje perspektyvoje Kinijos žvalgyba sieks rinkti informaciją ir apie Lietuvos Respublikos Prezidento, Seimo ir Europos Parlamento rinkimus.

Žvalgybos vertinimu, Kinijoje panaikinus pandeminius ribojimus bei atnaujinus galimybę vykti į šią šalį verslo, mokslo, kultūrinių mainių tikslais didėja rizika, kad Kinijos žvalgybos tarnybos sieks megzti kontaktus su Lietuvos piliečiais jiems lankantis Kinijoje. Kinijos žvalgyba gali siekti prieiti prie Lietuvos piliečių ir jiems lankantis ar atostogaujant trečiosiose šalyse, ypač Pietryčių Azijos valstybėse, kuriose Kinijos žvalgybos tarnybų veiklos neriboja griežtas kontržvalgybinis režimas.

Kinija renka žvalgybos informaciją ir vykdo įtakos operacijas užsienyje, panaudodama visos visuomenės išteklius

Kinijos komunistų partijos (KKP) režimas, siekdamas savo strateginių tikslų, remiasi plačiu žvalgybos tarnybų ir jų sistemai priklausančių organizacijų tinklu. Jį sudaro ne tik tradicinės Kinijos žvalgybos tarnybos, tačiau ir KKP organizacijos, Kinijos valstybinės ir privačios įmonės, universitetai, nevyriausybines organizacijos. Užsienio valstybių mokslinis ir technolo-

ginis potencialas, ekonominė situacija, užsienio ir gynybos politika, socialiniai ir politiniai procesai, taip pat būdai juos paveikti – tik dalis Kinijos režimo poreikių, kuriems patenkinti yra sukurta sudėtinga žvalgybos sistema, persmelkusi visą Kinijos visuomenę (apibendrinta schema pateikta 50–51 puslapyje).

Intensyvėjanti Kinijos žvalgybinė veikla kelia iššūkių daugeliui Vakarų valstybių
AP/Scanpix nuotrauka

Kinijos žvalgybos sistemos pagrindą sudaro trys tradicinės tarnybos: Kinijos valstybės saugumo ministerija (kin. 国家安全部, angl. *Ministry of State Security*, MSS), vykdanči civilinę žvalgybą, Kinijos viešojo saugumo ministerija (kin. 公安部, angl. *Ministry of Public Security*, MPS), vykdanči civilinę kontržvalgybą, tačiau turinti ir žvalgybos funkcijų, ir Kinijos karinės žvalgybos direktoratas (kin. 军事情报局, angl. *Military Intelligence Directorate*, MID), vykdančis karinę žvalgybą ir kontržvalgybą. Nors šios tarnybos funkcionuoja kaip vyriausybės (MSS ir MPS) ir Ginkluotųjų pajėgų (MID) sistemų dalis, tačiau praktikoje jų veiklą koordinuoja ir informacijos poreikius formuoja aukščiausiosios grandies KKP padaliniai.

MSS vykdo politinę ir ekonominę, o MID – karinę žvalgybą užsienyje, naudodamosi agentų, turinčių prieigą prie įslaptintos ar kitos nacionalinio saugumo požūriū jautrios informacijos, tinklu. Kontaktus su žmogiškaisiais šaltiniais šios tarnybos mezga ir plėtoja, naudodamosi socialiniais tinklais (pavyzdžiui, „LinkedIn“), taip pat diplomatine, žurnalistine ir verslo priedanga. Kinijos žvalgyba savo taikinius dažniausiai verbuoja ir su jais atsiskaito Kinijoje. Taikydamos plačiai interpretuojamą grėsmių nacionaliniam saugumui

sąvoką Kinijos žvalgybos tarnybos gali įtikinti asmenis su jomis bendradarbiauti ne tik dėl finansinių paskatų, bet ir naudodamos grasinimus, kompromituojančią informaciją ir šantažą. Informacijai rinkti šios tarnybos taiko ir kitus žvalgybos metodus – bandydamos įsiskverbti ir perimti informaciją iš valstybinių institucijų, privačių kompanijų, ypatingos svarbos infrastruktūros tinklų, vykdo kibernetinį šnipinėjimą, signalų žvalgybą.

Pagal savo veiklos pobūdį MPS skiriasi nuo MSS ir MID, nes jos pagrindinė funkcija yra užtikrinti kontržvalgybinį režimą Kinijoje. MPS, kuri savo reikmėms gali naudotis Kinijos policijos pajėgomis, renka informaciją apie KKP režimo oponentus, Tibeto, Honkongo, Taivano savarankiškumo šalininkus, taip pat apie užsienio valstybių piliečius, gyvenančius Kinijoje, užsienio verslo subjektų veiklą. MPS darbuotojai taip pat yra siunčiami į užsienio valstybes, kuriose dažniausiai dirba su diplomatine priedanga arba atvyksta laikinai. Pagrindinis MPS tikslas užsienyje yra kinų disidentų, režimo kritikų stebėjimas ir spaudimas, siekiant sugrąžinti į Kiniją, kurioje paprastai prieš juos būna pradėtas baudžiamasis persekiojimas. Ši MPS veikla dar vadinama „lapių medžiokle“ (kin. 猎狐行动).

KKP jau dešimtmetį nuosekliai plečia Kinijos žvalgybos tarnybų veiklą reglamentuojančią teisinę bazę, kuria siekiama plėsti nacionalinio saugumo sąvoką, tarnybų galias, jų tarpusavio veiklos koordinaciją ir sukurti visą Kinijos visuomenę apimančią žvalgybos paramos sistemą. Kinijos žvalgybos tarnybų veiklą bei šalies užsienio politiką reglamentuojantys teisės aktai numato:

- visi Kinijos piliečiai, valstybės institucijos, partijos, įmonės bei organizacijos privalo saugoti valstybės suverenitetą, orumą, garbę ir interesus valstybės viduje bei užsienyje;
- Kinijos piliečiai ir organizacijos privalo teikti informaciją ir kitą pagalbą Kinijos žvalgybos tarnyboms, siekiant užtikrinti Kinijos nacionalinio saugumo interesus;
- į užsienį studijuoti, stažuotis ar dirbti vykstantys Kinijos piliečiai privalo reaguoti į Kinijos saugumui grėsmę keliančius veiksnius. Jie turi išklausti kontržvalgybinio pobūdžio prevencinius mokymus, o sugrįžę į Kiniją būna apklausiami kontržvalgybos pareigūnų;
- Kinijos kompanijos privalo sudaryti galimybę Kinijos žvalgybos tarnyboms prieiti prie jų turimų dokumentų, kompiuterių, laikmenų, informacinių sistemų, fizinės infrastruktūros;
- Kinijoje veikiančios telekomunikacijų operatoriai ir interneto paslaugų teikėjai privalo saugoti duomenis Kinijos teritorijoje ir leisti valstybės institucijoms atlikti patikrinimus;
- Kinijos institucijos gali imtis veiksmų prieš užsienio subjektus Kinijoje, jeigu, jų vertinimu, jie prisideda prie sankcijų įgyvendinimo Kinijai;
- Kinijos žvalgybos tarnybos gali sulaikyti užsienio piliečius Kinijoje, kurie, jų vertinimu, disponuoja nacionalinio saugumo požiūriu jautria informacija. Tokio pobūdžio informacija gali būti traktuojami ir viešai prieinami duomenys – paieškos istorija internetinėse naršyklėse, oficiali statistika, žemėlapiai, nuotraukos.

Pekinui svarbu ne tik plėsti Kinijos įtaką, tačiau ir užsitikrinti, kad tarptautinėje erdvėje KKP režimas būtų vertinamas kaip teisėtas, jo politiką ir interesus palaikytų užsienio valstybės, o ideologinį kursą – užsienyje įsikūrusios gausios išėivių iš Kinijos bendruomenės. Šiems tikslams realizuoti partija yra įsteigusi du struktūrinius padalinius – KKP Tarptautinį departamentą (kin. 中共中央对外联络部, angl. *International Department of Communist Party of China*, IDCPC) ir KKP Jungtinio fronto darbo departamentą (kin. 统一战线工作部, angl. *United Front Work Department*, UFWD). Pagal savo prigimtį šie padaliniai yra partijos organai, tačiau jų veikloje galima įžvelgti daugelį tradicinėms žvalgybos tarnyboms būdingos veiklos požymių.

Pagrindinė IDCPC užduotis yra megzti ryšius su užsienio valstybių politikais, politinėmis partijomis, valstybės tarnautojais, siekiant, kad jie palaikytų pagrindinius KKP užsienio politikos principus. Taip pat siekiama, kad jie savo šalyse nekvestionuotų Kinijos režimo veiksmų teisėtumo, teritorinio vientisumo, žmogaus teisių pažeidimų, palaikytų Kiniją „penkių nuodų“ klausimais, padėtų formuoti Kinijai palankią visuomenės nuomonę. Kaip ir tradicinės Kinijos žvalgybos tarnybos, IDCPC užsienyje veikia naudodamasis plačiu priedangos tinklu, jo atstovai daž-

niausiai veikia su diplomatine priedanga, nedeklaruodami savo sąsajų su šia partine struktūra.

Inicijuodami susitikimus su užsienio valstybių politikais, IDCPC atstovai prisistato kaip Kinijos diplomatai, todėl labai dažnai jų kontaktiniai asmenys nežino, kad bendrauja su daugiau nei diplomatine veiklą vykdančiais KKP interesų atstovais. Naudodamiesi kontaktų tinklu, IDCPC darbuotojai renka informaciją apie Kinijai aktualių klausimų svarstymą užsienio valdžios institucijose, Kinijai oponuojančių politinių jėgų veiklą ir iniciatyvas, ryšius su Taivano, Honkongo, Tibeto bendruomenėmis. IDCPC savo kontaktus už bendradarbiavimą skatina – siūlo atvykti į Kinijoje organizuojamus renginius, kompensuoja kelionių ir pramogų išlaidas. Labai tikėtina, kad IDCPC darbuotojai taip teikia paramą Kinijos žvalgybos tarnyboms – identifikuoja potencialius taikinius verbuoti ir juos suveda su žvalgybos darbuotojais Kinijoje.

UFWD yra pagrindinis KKP instrumentas plėtoti ryšius su išėiviais iš Kinijos ir mobilizuoti juos režimui palaikyti bei oponentams užsienyje marginalizuoti. UFWD koordinuoja platų antrinių organizacijų tinklą, kurių vardu kinų diaspora skatinama burtis į asocijuotas organizacijas (išėivių, studentų iš Kinijos). Joms būdinga aiškiai

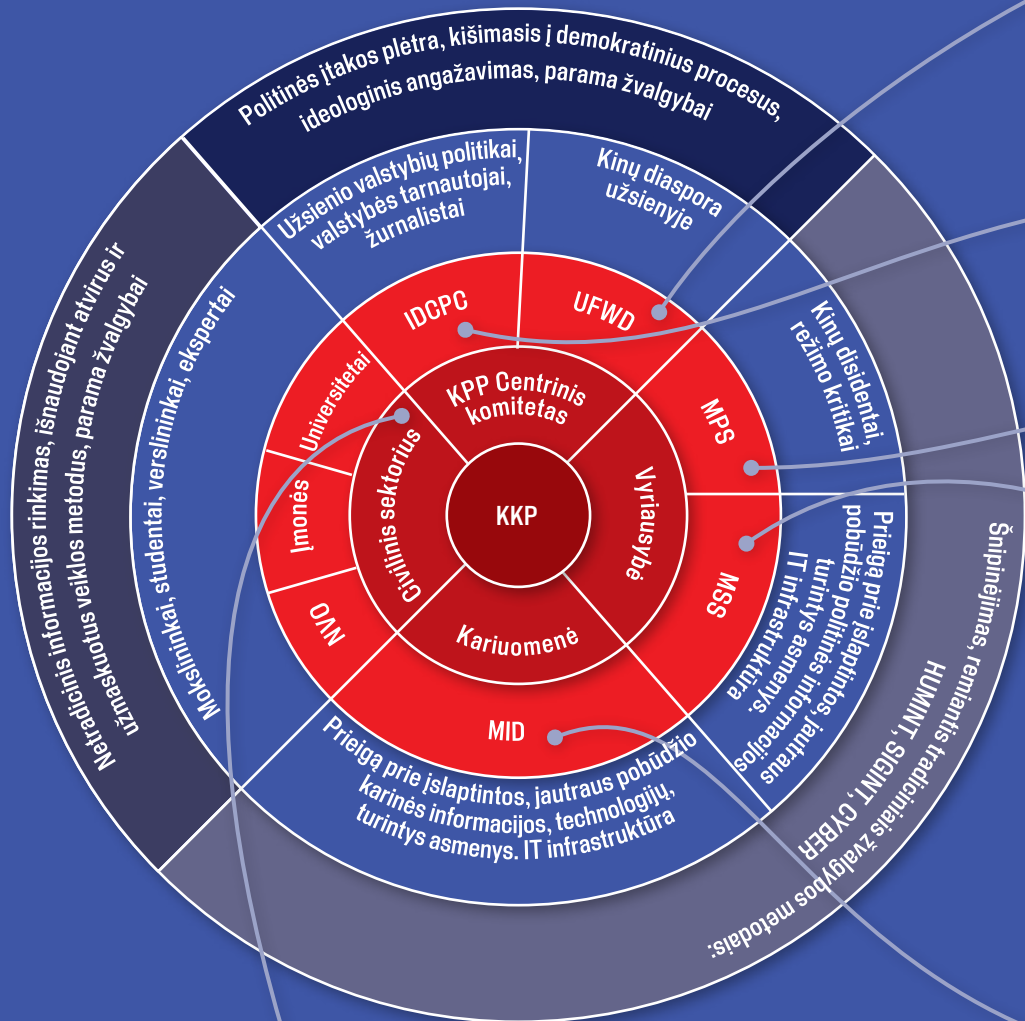
išreikšta hierarchinė sistema ir ideologinė kontrolė. UFWD pavaldžios organizacijos naudojamos skleisti režimui palankius naratyvus, palaikyti ryšius su diasporos atstovais užsienyje ir užtikrinti jų lojalumą ir atskaitomybę partijai. Kinų asociacijų lyderiai palaiko glaudžius ryšius su Kinijos ambasadomis užsienyje, kuriose papras-

tai UFWD atstovai dirba su diplomatine priedanga. Jie koordinuoja asociacijų veiklas, stebi, ar jų viduje nesiformuoja režimui nepalankios nuostatos, mobilizuoja diasporą protestams prieš užsienio valstybėse priimamus sprendimus ar iniciatyvas, kurios, KKP vertinimu, pažeidžia Kinijos interesus.

Kinijos režimas pasitelkia užsienyje įsikūrusias kinų diasporas savo interesų plėtrai

AP / Scanpix nuotrauka

Civilinis sektorius

2021 m. gegužę JAV trejų metų laisvės atėmimo bausme buvo nuteistas kinų kilmės mokslininkas Song Guo Zhengas, kuris iš JAV nacionalinio sveikatos instituto gavo 4,1 mln. JAV dolerių. Jis nuslėpė, kad nuo 2013 m. dalyvavo Kinijos „tūkstančio talentų programoje“ ir palaikė ryšius su kitomis Kinijos mokslo institucijomis, kurioms perduodavo tyrimų rezultatus. Song G. Z. buvo sulaikytas oro uoste, kai ketino vykti į Kiniją. Jis turėjo du nešiojamuosius kompiuterius, tris mobiliuosius telefonus ir kelias USB laikmenas. Teisme Song G. Z. savo kaltę pripažino.

UFWD

2022 m. sausį Jungtinės Karalystės (JK) vidaus saugumo tarnyba MI5 paskelbė viešą įspėjimą apie su UFWD siejamą Kinijos pilietės Christine'os Lee veiklą plėtojant ryšius su JK politikais. C. Lee, naudodamasi įvairiomis tarpparlamentinio bendradarbiavimo platformomis, daugiau nei 15 metų aktyviai veikė JK politikoje. Jos vardu įsteigta advokatų kontora JK suteikė maždaug pusės milijono eurų paramą pasirinktiems JK parlamentarams.

IDCPC

2023 m. liepą Vokietijos vidaus saugumo tarnyba BfV viešai įspėjo dėl intensyvėjančios IDCPC veiklos Vokietijoje. BfV teigimu, IDCPC aktyviai plėtoja ryšius su Vokietijos politinėmis partijomis ir parlamentariais, siekia, kad jie darytų viešus pareiškimus ir priimtų sprendimus, kurie sutaptų su KKP interesais.

MPS

2021 m. liepą JAV teisingumo departamentas apkaltino devynis asmenis, susijusius su MPS vykdoma „lapių medžioklės“ programa užsienyje. Vienas iš jų – Uhano MPS darbuotojas Hu Ji, 2016–2019 m. koordinavęs Kinijos išeivius persekiojančių asmenų grupę JAV. Grupės nariai sekdamo ir šantažavo kinų kilmės asmenis, grasino sužaloti ar susidoroti su jų artimaisiais, jeigu jie nesutiks sugrįžti į Kiniją.

MSS

2021 m. lapkritį JAV 20 metų laisvės atėmimo bausme už ekonominį šnipinėjimą buvo nuteistas MSS darbuotojas Xu Yanjunas. Jis naudojo Kinijos universiteto priedangą, mezgė kontaktus su JAV aviacijos sektoriaus kompanijų darbuotojais, koordinavo kitų MSS agentų veiklą, siekė identifikuoti potencialius taikinius, dirbančius JAV gynybos sektoriuje bei rinko ekonominio ir technologinio pobūdžio žvalgybos informaciją, kuri turėjo didelę reikšmę plėtojant Kinijos aviacijos sektorių.

MID

2021 m. kovą Estijoje trejų metų laisvės atėmimo bausme už šnipinėjimą Kinijai buvo nuteistas Estijos mokslininkas Tarmo Koutsas. Su juo ryšius užmezgė Kinijos karinės žvalgybos darbuotojai, prisidengdami analitinio centro atstovais. T. Koutsas dirbo šalies gynybos sektoriuje ir NATO povandeninių tyrimų centre, turėjo galimybę susipažinti su įslaptinta informacija. Mokslininkas su MID darbuotojais dalydavo išžvalgomis, tačiau, įsikišus Estijos vidaus saugumo tarnybai KAPO, nespėjo atskleisti konfidencialios informacijos. Mainais už išžvalgas T. Koutsui būdavo atsilyginama nemokamomis kelionėmis į Azijos šalis, apgyvendinimu ir vakarieniškas prabangiuose viešbučiuose ir restoranuose, piniginėmis išmokomis, kurių bendra suma siekė apie 20 tūkst. eurų.

UFWD taip pat siekia paveikti politinius procesus ir rinkimų rezultatus užsienyje. Per rinkimus užsienio pilietybę turintys kinai, kuriuos mobilizuoja UFWD, yra skatinami palaikyti kinų kilmės kandidatus, reikšti protestus prieš Kinijos interesų neatitinkančius politikus. Kaip ir IDCPC atstovai, su UFWD siejami asmenys renka politinio pobūdžio žvalgybos informaciją, plėtoja agentų užsienyje tinklą, siekia formuoti Kinijai palankią viešąją nuomonę ir, labai tikėtina, teikia paramą Kinijos žvalgybos tarnyboms, identifikuodami verbuoti tinkamus kandidatus.

Kinijos žvalgybos tarnybų veiklą reglamentuojančiais įstatymais sudaromos sąlygos žvalgybai veikti „pilkojoje zonoje“, žvalgybos informacijai rinkti naudojantis visos Kinijos visuomenės resursais – studentais, mokslininkais, įmonėse užsienyje dirbančiais specialistais, nevyriausybinių sektoriaus atstovais. Šis išteklius yra itin vertingas Kinijos žvalgybos tarnyboms,

nes šie subjektai užsienyje turi įtikinamą priedangą ir prieigą prie informacijos, duomenų ar jais disponuojančių asmenų.

Kinijos režimas siekia užsitikrinti prieigą prie Vakaruose vystomų technologijų ir joms kurti reikalingų žinių, kurios padėtų didinti Kinijos ekonomikos konkurencingumą ir spartinti šalies karinį modernizavimą. Šiam tikslui Kinijos režimas panaudoja tiek tradicinių žvalgybos tarnybų pajėgumus, tiek jų koordinuojamą neformalų rinkikų tinklą. Pavyzdžiui, įgyvendindamas karinio ir civilinio sektoriaus sintezės politiką, KKP režimas naudojasi su Kinijos gynybos sektoriumi siejamais universitetais technologiniam šnipinėjimui ir užmaskuotam technologijų ir žinių perėmimui. Dėl prievolės bendradarbiauti su žvalgybos tarnybomis užsienyje dirbantys ar besistažuojantys Kinijos mokslininkai ir studentai tampa potencialiais Kinijos žvalgybos taikiniais.

Kinijos žvalgybos tarnybos naudojasi užsienyje dirbančiais kinų mokslininkais technologinio šnipinėjimo tikslais
SIPA / Scanpix nuotrauka

Kiniją itin domina Vakarų valstybių mokslinis progresas ir jo praktinis pritaikymas tokiose srityse, kaip dirbtinis intelektas, didžiųjų duomenų apdorojimas, kvantinė kompiuterija, debesijos sistemos, puslaidininkiai, biotechnologijos, telekomunikacijos, naujos energetikos rūšys, aeronautika.

Šio pobūdžio informaciją Kinijos režimas ne tik renka žvalgybos priemonėmis, bet ir legaliais instrumentais – tokiais kaip bendrų mokslinių tyrimų su užsienio mokslininkais įgyvendinimas, bendrų tyrimų laboratorijų, jungtinio kapitalo įmonių steigimas, talentų pritraukimas į Kiniją.

Dirbtinio intelekto technologijos – vienas pagrindinių Kinijos įrankių siekiant tapti globalia technologijų lydere

Kinija siekia iki 2030 m. tapti globalia dirbtinio intelekto (DI) technologijų rinkos lydere. Šiam tikslui įgyvendinti kuriami ambicingi DI vystymo planai, juose numatoma, kad DI bus valstybės skaitmeninės revoliucijos pamatas ir tarptautinio pranašumo varžybose su JAV įrankis.

Kinija DI technologijas daugiausia naudoja dideliems informacijos kiekiams analizuoti, natūraliai kalbai apdoroti, autonominėms ginklų ir kitoms sistemoms vystyti. Tai gali būti taikoma stiprinant visuomenės kontrolę, sprendimų priėmimo efektyvumą, kuriant informacinių atakų turinį, stiprinant karinius pajėgumus. Kadangi DI technologijos pasižymi įvairiapusiu pritaikomumu, DI lyderystės siekiama kompleksinėmis priemonėmis.

ĮSTATYMŲ BAZĖ

Nuo 2020 m. Kinija aktyviau reguliuoja virsmo technologijas ir jas vystančias kompanijas. Per pastaruosius metus įsteigta centralizuota Kinijos duomenų valdymo institucija, įsigaliojo giluminių klastočių reguliavimo, turiniui kurti skirto generatyvinio DI paslaugų valdymo priemonės. Naujosios taisyklės sustiprina režimo pastangas kontroliuoti skaitmeninį turinį ir duomenų rinkimą, prižiūrėti DI naudojimą.

TECHNOLOGINĖS PAŽANGOS POLITIKA

Spartų DI vystymą Kinijoje daugiausia lemia didelė rinka, valstybės įmonių ir DI projektų subsidijavimas, investicijos į technologijų parkus ir tyrimų laboratorijas užsienyje. DI tyrimai ir vystymas vykdomi integruojant karinį ir civilinį sektorius – verslo subjektus, universitetus ir kitas institucijas.

TARPTAUTINĖS TECHNOLOGIJŲ NORMOS

2023 m. Xi Jinpingas paskelbė Globalią dirbtinio intelekto valdymo iniciatyvą, kuri turėtų užtikrinti lygias valstybių teises vystant ir valdant DI technologijas. Tačiau, inicijuodama tokias technologijų tendencijas, Kinija ilgalaikėje perspektyvoje pirmiausia siekia sukurti jai palankią tarptautinę technologijų aplinką – valstybės kontrole paremtą informacijos ir duomenų valdymą.

INTELEKTUALIZUOTOS KARYBOS DOKTRINA

Kinijos gynybos planuose teigiama, kad konvencinį karą pamažu keičia kognityvinis karas, apibūdinamas kaip viešosios nuomonės, psichologinių ir teisinių priemonių naudojimas pergalei pasiekti. Nors karybos metodai, tiesiogiai veikiantys priešo mąstymą ir jausmus, nėra nauji, tačiau naudojant DI technologijas jie tampa greitesni, efektyvesni ir sudėtingiau atpažįstami, todėl keliantys didesnę grėsmę.

ĮTAKOS VEIKLA PRIEŠ LIETUVĄ

- Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą susilpnino Rusijai palankių judėjimų pozicijas Lietuvoje. Keletas prorusiškų visuomenės veikėjų Lietuvoje siekia kurti prorusiškas politines jėgas, tačiau šios iniciatyvos žlunga.
- Kibernetinių atakų efektyvumą didina nepakankamas dėmesys kibernetiniam saugumui.
- Nuo 2023 m. Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Lenkijos informacinėje erdvėje fiksuojamas informacinių atakų kiekybinis ir kokybinis pokytis. Informacinės operacijos pasižymėjo agresyvumu, jomis siekta paveikti šalių visuomenės ir trikdyti valstybės institucijų darbą. Tikėtina, kad Rusijos vykdoma informacinė politika agresyvės.
- Lietuvoje veikia keletas grupių, kurių atstovai vadovaujasi „suverenu“ judėjimo idėjomis. Labai tikėtina, kad artimoje ir vidutinėje perspektyvose Lietuvoje kils agresyviai nusiteikusių „suverenu“ konfliktų su valstybės institucijomis ir policijos pareigūnais.

Rusijai palankūs politiniai tikslai Lietuvoje pristatomi taikos ir neutralumo šūkiams

Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą susilpnino Rusijai palankių politinių ir visuomeninių judėjimų pozicijas Lietuvoje. Absoliuti dauguma Lietuvos gyventojų Rusiją vertina kaip grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui. Rusijos propagandos naratyvus apie karą Ukrainoje palaiko keliolika procentų Lietuvos visuomenės. Rusijai palankių judėjimų ar pavienių asmenų didžioji Lietuvos visuomenės

dalis nepalaiko, potencialus jų elektoratas yra nedidelis ir pasyvus. Keletas Lietuvoje veikiančių aktyvių prorusiškų visuomenės veikėjų siekia kurti prorusiškas politines jėgas, tačiau tokios iniciatyvos žlunga, nes šiam tikslui pavyksta pritraukti daugiausia keletą šimtų šalininkų. Šie visuomenės veikėjai yra suinteresuoti stiprinti savo įtaką, todėl siekia užmegzti bendradarbiavimo ryšius Rusijoje ir Baltarusijoje.

Po 2023 m. savivaldos rinkimų susilpnėjo prorusiškų politinių jėgų pozicijos Lietuvos savivaldybėse. Kitaip nei anksčiau, per šiuos rinkimus nebuvo išrinkti radikaliai prorusiškas politines pažiūras skelbiantys ir aktyviai su Rusijos propagandistais bei kitomis Kremliaus režimo institucijomis bendradarbiaujantys politikai. Artėjant 2024 m. Prezidento, Europos Parlamento ir Seimo rinkimams Rusijai palankūs visuomenės veikėjai viešai skelbia iniciatyvas dalyvauti šiuose rinkimuose ir kurti politines partijas. Didžioji dauguma tokio pobūdžio iniciatyvų vertintinos kaip viešųjų ryšių akcijos siekiant atkreipti į save dėmesį ir konsoliduoti prorusišką elektoratą Lietuvoje.

Kai kurios prorusiškos iniciatyvos sulaukia dėmesio viešojoje erdvėje ir palaikymo socialiniuose tinkluose, tačiau pavienių socialinių tinklų burbulų egzistavimas nerodo reikšmingesnės visuomenės paramos prorusiškoms idėjoms. Siekdami plėsti savo įtaką Lietuvos socialiniams ir politiniams procesams, prorusiški visuo-

menininkai nesėkmingai bando pasinaudoti dalies visuomenės reiškiamu nepasitenkinimu ir organizuojamais protestais, sukeliančiais atgarsį visuomenėje.

Rusijai palankių judėjimų Lietuvoje lyderiai pagrindiniu politiniu tikslu įvardija taikos su Rusija ir Lietuvos neutralumo siekius.

Tvirtinama, kad šios idėjos nėra prorusiškos, bet prolietuviškos. Jos aktyviai populiarinamos per alternatyvios prorusiškos žiniasklaidos kanalus socialiniuose tinkluose. Juose pabrėžiama, kad reikia nedelsiant ir bet kokia kaina siekti taikos su Rusija. Taip pat skleidžiama tikrovės neatitinkanti informacija, kad Lietuvos įstojimas į NATO yra neteisėtas, nes šiuo klausimu nebuvo surengtas referendumas. Propaguojamas Lietuvos neutraliteto statusas, pabrėžiant neigiamas euroatlantinės integracijos pasekmes.

Skelbiami taikos ir neutralumo siekiai atitinka Rusijos strateginius tikslus regione, kurie kelia egzistencinę grėsmę Lietuvos ir kitų šalių valstybingumui. Ukrainai taika su Rusija bet kokia kaina reiškia taiką Rusijos nustatytomis sąlygomis ir okupuotų teritorijų pripažinimą Rusijos dalimi bei jos ekspansinės politikos įteisinimą. Atsižvelgiant į Rusijos hegemono dominavimą ir susiklosčiusią saugumo aplinką regione, ilgalaikėje perspektyvoje prorusiškų veikėjų siūlomas neutralumas Lietuvai reikštų ne valstybingumo išsaugojimą, bet grįžimą į Rusijos įtakos zoną.

Kibernetinėje erdvėje nauji kenkėjiški veikėjai taikosi į svarbius Lietuvos sprendimus

Kare prieš Ukrainą Rusija siekia nekonvencinėmis priemonėmis paveikti Vakarų ryžtą remti Kyjivą. Dėl savo nuolatinės paramos Ukrainai, narystės NATO ir strategiškai jautrios geografinės padėties Lietuva atsiduria Rusijos vykdomų kibernetinių operacijų taikinyje.

Pastaraisiais metais Lietuvos kibernetinėje erdvėje stebimų priešiškų šalių žvalgybos tarnybų koordinuojamų grupuočių sąrašas plečiasi naujais veikėjais, pavyz-

džiui, GRU koordinuojama grupuote, pasižyminti agresyvia, destruktine ataka apimančia veikla, kuri buvo fiksuojama ir Lietuvoje. Buvo identifikuotos šios grupuotės atakos, nukreiptos prieš privačiojo IT sektoriaus įmones, teikiančias paslaugas Lietuvos ypatingos svarbos infrastruktūros objektams (YSIO) ir svarbioms valstybės institucijoms. Labai tikėtina, kad būtent šių įmonių klientai, o ne pačios įmonės buvo tiksliniai grupės taikiniai.

Tikėtina, kad privačiojo sektoriaus įmonės yra patrauklesni taikiniai, nes atakų organizatoriams lengviau pasiekti jų klientų duomenis saugančias informacines sistemas. Labai tikėtina, kad siekiant užtikrinti organizacijų kibernetinį saugumą vis daugiau dėmesio pareikalaus tiekimo grandinės saugumas.

Vilniaus NATO viršūnių susitikimas tapo su Rusijos žvalgyba siejamu ir prorusiškų kibernetinių grupuočių taikiniu. Didžiosios dalies bandymų trikdyti šį renginį kibernetinėmis priemonėmis poveikis buvo nedidelis ir trumpas. Pavyzdžiui, buvo užfiksuotas sistemų veiklos trikdy-

mas DDoS (liet. *paskirstytųjų paslaugų trikdymo*, angl. *distributed denial-of-service*, DDoS) atakomis, dezinformacijos sklaida kenkėjiškais laiškais, identifikuoti ir užkardyti bandymai sukurti NATO viršūnių susitikimo tinklapių kopijas, kurias būtų galima panaudoti kenkėjiškai veiklai vykdyti. Tačiau vykdytos ir rimtesnės atakos. Labai tikėtina, GRU koordinuojama kibernetinė grupuotė paviešino perimtą viešai neprieinamą su susitikimu susijusią informaciją, labai tikėtina, siekdama diskredituoti Lietuvą tarptautinėje arenoje. Neatmestina, kad dalis perimtos informacijos bus panaudota planuojant naujas dezinformacijos operacijas.

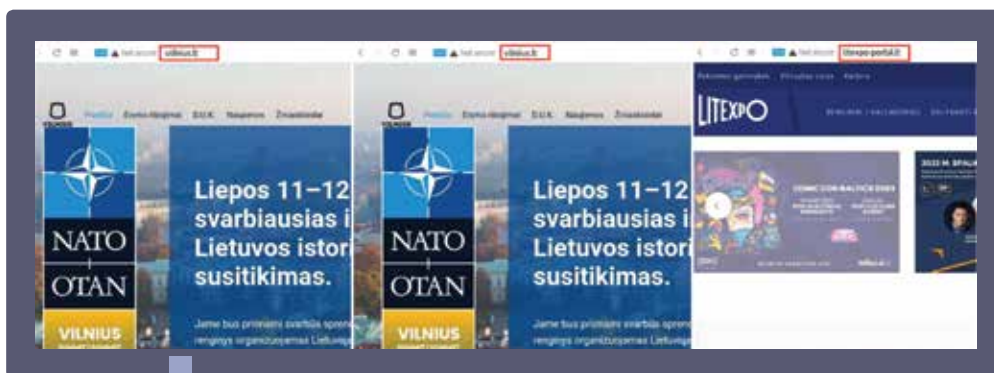
Rusijos žvalgybos tarnybos jau dešimtmetį Ukrainos kibernetinėje erdvėje išbando naujus veikimo metodus, tačiau intensyviausiai atakas rengia remdamos Ginkluotųjų pajėgų operacijas. Pavyzdžiui, nuo 2022 m. Rusija kibernetinėmis priemonėmis renka konvencinėms operacijoms reikalingą informaciją, trikdo Ukrainos ginkluotųjų pajėgų galimybes komunikuoti ir rengia destruktines kibernetines atakas prieš elektros tiekimą ir telekomunikacijas valdančias sistemas. Rusijos kibernetiniai pajėgumai taip pat platina melagienas, pavyzdžiui, autentišką informaciją Ukrainos žiniasklaidos ir institucijų tinklapiuose keičia neteisingais duomenimis. Taip siekiama plėsti dezinformacinio turinio sklaidą ir stiprinti psichologinį spaudimą ukrainiečiams.

Kinijos kibernetinės grupuotės taip pat reaguoja į su Lietuva susijusius įvykius. Jų veikla Lietuvos kibernetinėje erdvėje ypač išaugo 2021 m., Lietuvai paskelbus apie Taivaniečių atstovybės atidarymą. Buvo identifikuota, kad anksčiau

buvusią oportunistišką Kinijos kibernetinių pajėgumų veiklą, dažniau nukreiptą prieš privatųjį sektorių, pakeitė aktyvios ir koordinuotos pastangos įgyti prieigą prie Lietuvos institucijų informacinių sistemų kibernetiniam šnipinėjimui vykdyti.

Labai tikėtina, kad Rusijos ir Kinijos kibernetiniai pajėgumai išliks grėsme Lietuvos institucijų bei YSIIO informacinių tinklų ir sistemų saugumui. Siekdami įgyti nelegalias prieigas prie tikslinių organizacijų, programiškai ieškos naujų kibernetinio

saugumo sektoriui dar nežinomų saugumo spragų. Tačiau labai tikėtina, kad atakų organizatoriai taip pat taikys jau pasiteisinusius atakų metodus, kurių efektyvumą didina nepakankamas dėmesys kibernetiniam saugumui.

Autentiškus tinklapius imituojančių interneto svetainių, ruošų užkardytai kenkėjiškai kibernetinei operacijai, pavyzdžiai

Agresyviomis informacinėmis atakomis siekiama įbauginti Lietuvos visuomenę

Informacinis karas yra viena iš Rusijos konfrontacijos su Vakarais sudedamųjų dalių. Ją Rusija vertina kaip nuolatinę veiklą, nukreiptą prieš oponentus, kurių vykdomą politiką traktuoja kaip prieštaraujančią jos strateginiams interesams. Rusija nuolat vykdo kompleksines informacines kampanijas, apimančias psichologines-įtakos ar informacines-kiberneti-

nes operacijas, kuriomis, siekiant paveikti auditorijų mąstymą, požiūrį ir elgseną, ne tik skleidžiama tikrovės neatitinkanti informacija, tačiau naudojamos ir kibernetiniu ar kinetiniu elementu.

Rusijos ar su ja susijusių subjektų įgyvendintos informacinės-kibernetinės atakos Lietuvos informacinėje erdvėje fiksuojamos

mos nuo 2017 metų. Per šį laikotarpį prieš Lietuvą surengtos kelios dešimtys informacinių atakų, kuriomis buvo platinama Rusijos interesus atitinkanti melaginga informacija. Šios atakos nesukėlė didesnio poveikio – dauguma jų buvo nesudėtingos, įprastai naudoti primityvūs bei lengvai visuomenėje identifikuojami Lietuvos krašto apsaugos sistemą ar NATO diskredituojantys naratyvai.

Nuo 2023 m. fiksuojamas akivaizdus informacinių atakų kiekybinis ir kokybinis pokytis. Prieš Lietuvą, Latviją, Estiją ir Lenkiją įvykdytos savo pobūdžiu ir mastu

beprecedentės informacinės operacijos, apimančios ir kinetinius veiksmus, kuriais siekiama konsoliduoti operacijų poveikį. Palyginti su ankstesnėmis atakomis, šios informacinės operacijos pasižymėjo agresyvumu, jomis siekta kelti regiono šalių visuomenių baimę ir paniką, trikdyti valstybės institucijų darbą, skatinti visuomenių nepasitenkinimą valstybės sprendimais ir viešojo saugumo užtikrinimu. 2023 m. atakos prieš Lietuvą, Latviją, Estiją ir Lenkiją sukėlė juntamą poveikį visuomenei, joms suvaldyti reikėjo panaudoti daug valstybės institucijų resursų.

2023
SAUSIS

Siekiant sukelti įtampą tarp Lietuvoje, Latvijoje ir Lenkijoje apsistojusių karo pabėgėlių iš Ukrainos įvykdyta informacinė ataka. Jos metu prisidengiant valstybės institucijų vardu platinta tikrovės neatitinkanti informacija dėl mobilizacijos kriterijus atitinkančių asmenų sugražinimo į Ukrainą bei rinkti Ukrainos karo pabėgėlių asmens duomenys.

Informacinė ataka prieš Lietuvą, Latvijoje ir Lenkijoje apsistojusius karo pabėgėlius iš Ukrainos buvo paremta 2022 m. gruodžio 30 d. Ukrainoje įsigaliojusio Mobilizacijos įstatymo pataisomis.

2023
VASARIS
SPALIS

Tūkstančiams Lietuvos ir kitų Baltijos šalių švietimo įstaigų ir daugumai valstybės institucijų elektroniniais laiškais platinti melagingi grasinimai apie neva padėtus sprogmenis, buvo siekiama trikdyti institucijų darbą ir kurstyti paniką visuomenėje.

Melagingi grasinimai apie sprogmenis siejami su mokslo metų pradžia bei mokytojų rengtais streikais Lietuvoje.

2023
BALANDIS

Imituojant LR KAM oficialų pranešimą buvo siunčiami melagingi elektroniniai laišakai apie vykdomą Lietuvos piliečių verbavimą į trišalę Lietuvos, Lenkijos ir Ukrainos didžiojo etmono Konstantino Ostrogiškio brigadą LITPOLUKRBRIG. Laiške nurodoma, kad baigę mokymus kariai bus įtraukti į karinius veiksmus Ukrainoje.

NATO valstybių karių įsitraukimas į Rusijos konfliktą Ukrainoje yra tęstinė prorusiškus naratyvus platinančių asmenų skleidžiama melaginga informacija.

2023
GEGUŽĖ

Siekiant diskredituoti Baltijos šalyse pokario metais vykusią antisovietinę rezistenciją ir jos iniciatorius, tikslingai išniekinti Baltijos šalių istorijai svarbūs antisovietinio pasipriešinimo atminimui skirti paminklai.

Baltijos šalių istorijai svarbūs antisovietinio pasipriešinimo atminimui skirti paminklai tikslingai išniekinti gegužės 9 d. išvakarėse, kai Rusijoje švenčiama Pergalės diena.

Vykdomos informacinių atakų kampanijos įprastai remiasi įvykiais, kurie tuo metu yra aktualūs atakuojamose šalyse, o naratyvams kurti naudojamos visuomenės svarbiomis temomis ir reikšmingomis istorinėmis datomis. Pavyzdžiui, antisovietiniam pasipriešinimui atminti skirti paminklai Baltijos šalyse išniekinti gegužės 9 d. išvakarėse. Melagingi grasinimai apie sprogmenis platinti mokslo metų pradžioje ir vykstant mokytojų streikui.

Dažnai informacinių operacijų įgyvendinimas neapsieina be kibernetinio elemento, kuriuo naudodamiesi informacinių atakų vykdytojai greitai ir efektyviai pasiekia norimas tikslines auditorijas, imituoja pirminius informacijos šaltinius, užsitikrina didelę kampanijos sklaidą ir anonimiškumą. Tokio pobūdžio informacinėms atakoms surengti nebūtinai ypatingi įgūdžiai informacinių technologijų srityje,

joms įvykdyti nereikia didelių žmogiškųjų ar finansinių išteklių.

Informacinės atakos nuo 2023 m. suintensyvėjo ne tik prieš Baltijos valstybes ar Lenkiją, tačiau ir prieš kitas Europos šalis. Neatmestina, kad 2023 m. informacines atakas įgyvendino su Rusija susiję ar jos koordinuojami subjektai. Tikėtina, kad Rusijos vykdoma informacinė politika agresyvės, o informacinių atakų kampanijos Lietuvoje paveiks didelę visuomenės dalį ir tiesiogiai trikdytų institucijų darbą. Taip pat tikėtina, kad Rusijos ar su ja susijusių subjektų artimoje perspektyvoje planuojamos informacinės atakos bus susijusios su rinkimais, regioniniais konfliktais ar Ukrainai skiriama parama. Neatmestina, kad informacinėmis atakomis bus siekiama bauginti visuomenę, skatinti nepasitikėjimą viešąjį saugumą užtikrinančių institucijų veikla ir trikdyti paramos tiekimą Ukrainai.

Rusija ieško galimybių įveikti jos propagandos priemonėms skirtus apribojimus

Daugeliui Vakarų valstybių jau trečius metus ribojant karą ir neapykantą kurtančią Rusijos propagandą bei ją skleidžiančių informacinių šaltinių prieina-

mumą, Rusija kuria šių draudimų apėjimo schemas. Šios šalies informacinę politiką įgyvendinantys subjektai pradėjo kurti blokuojamų propagandos portalų klonus,

Skleidžiamais propagandos naratyvais Rusija siekia paveikti Vakarų visuomenių apsisprendimą remti Ukrainą

Rusijos propagandos platintojai naudoja didelę dalį Rusijos invazijos Ukrainoje pradžioje sukurtų propagandos naratyvų, neigiančių Vakarų sankcijų poveikį Rusijos ekonomikai, kurstančių neapykantą ukrainiečių tautai ir valstybei bei bandančių tarpusavyje supriešinti Vakarų valstybes. Taip pat dažniau imti platinti mažiau populiarūs naratyvai arba, reaguojant į situaciją, kuriami nauji:

GAŠDINIMAS KARU BALTIJOS VALSTYBĖSE. Rusijos propagandistai bandė įtikinti, kad Vakarų valstybės planuoja panaudoti Baltijos šalis kaip placdarmą karinei invazijai į Rusiją, o sulaukusios jos atsako nesirengia jų ginti. Baltarusijoje dislokuojant privačią karinę kompaniją „Wagner“ buvo platinamas naratyvas, kad ši karinė kompanija yra pajėgi savarankiškai įsiveržti į Lietuvos teritoriją;

BANDYMAS ĮRODYTI, KAD REMTI UKRAINĄ YRA BEPRASMIŠKA. Kare Ukrainoje nesant didesnių teritorinių pokyčių, sustiprėjo propagandos naratyvų, neigiančių Ukrainos ginkluotųjų pajėgų galimybes efektyviai veikti, sklaida. Teigiama, kad tiek Ukrainos kariai, tiek šalies civiliai gyventojai nėra nusiteikę kovoti, o tai daryti juos verčia Vakarų kontroliuojama Ukrainos valdžia, todėl tolesnė Vakarų valstybių teikiama parama Ukrainai, ypač – nevyriausybinių organizacijų rengiamos lėšų rinkimo kampanijos, neturi prasmės;

BANDYMAS MENKINTI KARO UKRAINOJE REIKŠMĘ VAKARŲ BENDRUOMENEI. Prasidėjus Izraelio ir „Hamas“ karui Rusijos propagandistai pradėjo intensyviai skleisti naratyvą, kad šis ginkluotas konfliktas Vakarų valstybėms yra daug svarbesnis nei karas Ukrainoje, todėl dėl jo ne tik bus nutraukta karinė, finansinė ir humanitarinė šių valstybių teikiama parama, bet jų valdžios atstovus nustos dominti bet kokie Ukrainoje vykstantys procesai.

kurių pasiekiamumas nėra ribojamas, tačiau jie platina tuos pačius propagandos naratyvus.

Reaguodama į propagandinių televizijos kanalų ir interneto svetainių blokavimą, Rusija didelį dėmesį skiria propagandos sklaidai socialiniuose tinkluose. Rusijos subjektai orientuojasi į tuos socialinius tinklus, kurie neriboja arba mažai riboja karą ir neapykantą kurstančios Rusijos propagandos platinimą, todėl „Telegram“ ir „TikTok“ platformose labai padaugėjo Rusijos propagandos. Šiomis platformomis aktyviai naudojasi tiek Rusijos valstybės valdomos ar per tarpininkus kontroliuojamos Rusijos propagandos priemonės bei jų žinomaisi darbuotojai,

tiek ir Vakarų valstybėse, tarp jų ir Lietuvoje, gyvenantys propagandos naratyvų platintojai.

Stiprindama informacinę konfrontaciją su Vakarais, Rusija pradėjo įgyvendinti naujus propagandos sklaidos iš savo teritorijos projektus. Vienas iš jų yra nukreiptas prieš Lietuvą. 2023 m. liepą iš Kaliningrado srities į Lietuvą buvo pradėtos vykdyti Rusijos propagandos sklaidos grupėi „Rossija segodnia“ priklausančios „Sputnik“ radijo stoties transliacijos. Jos yra girdimos pasienyje su Rusija esančiuose šalies regionuose. Rusijos režimo subjektai šio projekto įgyvendinimą laiko prioritetiniu uždaviniu.

Naujuose Rusijos istorijos vadovėliuose išreikšti grėsmę regiono saugumui keliantys Rusijos strateginiai tikslai

Istorijos vadovėliai yra svarbus Rusijos istorijos politikos instrumentas, kuriuo siekiama ideologiškai pagrįsti strateginius šalies vidaus ir užsienio politikos tikslus. Rusijos strateginių tikslų atskleidimas naujuose 2023 m. išleistuose istorijos vadovėliuose, skirtuose 10–11 klasių moksleiviams, yra svarbus Lietuvos

nacionaliniam saugumui, nes šie tikslai darys įtaką regiono saugumo aplinkai ilgalaikėje perspektyvoje.

Istorijos vadovėliai yra efektyvus instrumentas formuoti istorinę atmintį autokratinėje Rusijoje, kurioje yra suvaržytas demokratinėms valstybėms būdingas

nuomonių pliuralizmas istorijos klausimais. Jais remiantis vykdomas jaunimo indoktrinavimas. Rusijos valdžios požiūriu, jaunimas yra pažeidžiamiausia socialinė grupė, nes nepakankamai palaiko valdžios sprendimus. Palyginti su vyresniais gyventojais, Rusijos jaunimas mažiausiai

palaiko valdžią ir jos pradėtą karą, rečiau vadovaujasi valdžios kontroliuojamomis propagandos priemonėmis ir daugiau – nepriklausomais informacijos šaltiniais. Todėl Rusijos režimas stiprina ideologinę indoktrinaciją mokyklose.

Politizuotą požiūrį į istoriją propaguojantis Rusijos prezidento patarėjas Vladimiras Medinskis pristato 2023 m. išleistus naujus Rusijos istorijos vadovėlius
AFP / Scanpix nuotrauka

Naujieji Rusijos istorijos vadovėliai yra labiau politizuoti nei ankstesni ir orientuoti į strateginių Rusijos tikslų įgyvendinimą. Jais ugdomas jaunosios kartos lojalumas Rusijos režimo politikai ir formuojamas priešiškus Vakarų įvaizdis.

Šiuose istorijos vadovėliuose šlovinamas stipraus valdovo kultas. Taip siekiama stiprinti Rusijos visuomenės paklusnumą režimui ir propaguoti teigiamą dabartinio autokratinio režimo lyderių vaidmenį. Rusijos karas prieš Ukrainą vadovėliuose teisinamas gynybos tikslais ir neva didėjančiomis grėsmėmis Rusijai. Dalis Pietryčių Ukrainos sričių tapatinamos su Rusija

ir netiesiogiai išreiškiamas Rusijos strateginis tikslas užimti šias teritorijas ir atkirsti Ukrainą nuo Juodosios jūros.

Rusija vadovėliuose vaizduojama kaip su Vakarais kovojanti atskira civilizacija. Taip išreiškiamas Rusijos strateginis siekis kurti su Vakarais konfrontuojančių civilizacijų daugiapolę pasaulio tvarką, kurioje Rusija turėtų išskirtines teises jai strategiškai svarbiuose regionuose. Ilgalaike perspektyvoje Rusijos valdžia tikisi šiais vadovėliais prisidėti prie teigiamo visuomenės požiūrio į ilgalaikę konfrontaciją su Vakarais formavimo ir pateisinti šiai konfrontacijai skiriamus didelius resursus.

Lietuvoje veikia valstybės teisėtumą neigiančios „suverenų“ grupės

Lietuvoje veikia 4–5 grupės (kai kurie asmenys dalyvauja kelių grupių veikloje), kurių atstovai vadovaujasi antivalstybinę ekstremizmą propaguojančio „suverenų“ judėjimo idėjomis. Tikėtina, kad su „suverenais“ save tapatina daugiau nei 500 Lietuvos gyventojų. Lietuvoje

„suverenų“ judėjimas pradėjo populiarėti per COVID-19 pandemiją. Per pandemiją šio judėjimo propaguojamos idėjos tapo populiareesnės, nes sukėlė iliuziją, kad tampant „suverenais“ ir atsisakant piliečio pareigų galima išvengti pandemijos ribojimų.

Policija sulaiko „suverenu“ ideologiją
propaguojančius Reicho piliečių judėjimo
atstovus Vokietijoje
DPA / Scanpix nuotrauka

Pagrindinės „suverenų“ judėjimo idėjos ir jų įgyvendinimas

XX a. antroje pusėje susiformavęs „suverenų“ (taip pat „gyvų“ vyrų ir moterų, „laisvų“ žmonių) judėjimas išplito įvairiose valstybėse. Tai yra antivalstybinio ekstremizmo forma. „Suverenų“ judėjimas neturi aiškios vadovybės ir organizacinės struktūros, atskirose valstybėse veikia skirtingomis idėjomis besivadovaujančios grupės, kurios gali turėti savo idėjinius lyderius. Skirtingas „suverenų“ grupės vienija valstybės institucijų nepripažinimas ir įstatymų atmetimas. Pasiskelbė „suverenais“ jie:

- atsisako valstybės suteiktų dokumentų ir piliečio pareigų (pavyzdžiui, mokėti mokesčius), nutraukia sutartis su valstybės ir privačiomis institucijomis, neleidžia savo vaikų į mokyklas, nepripažįsta teismų ir kitų valstybės institucijų priamų sprendimų ir taip bando išvengti laisvės atėmimo bausmių;
- gamina savo dokumentus ir kitus institucijų išduodamus ženklus (dažnai „suverenų“ pažymėjimus – vietoje asmens dokumentų, automobilio lentelės – vietoje valstybinių automobilio numerių), neteisėtai užvaldo nekilnojamąjį turtą, bando legaliai ar nelegaliai įsigyti ginklų;
- pasižymi agresyviu elgesiu, provokuoja ir įžeidinėja valstybės institucijų atstovus, užsiima „popieriniu terorizmu“ – beprasmiškai susirašinėja su valstybės institucijomis ir taip bando trikdyti jų darbą;
- nevykdo teisėtų policijos pareigūnų reikalavimų, atskirais atvejais agresyvus „suverenų“ elgesys virsta įvykdytais smurtiniais išpuoliais, riaušių kėlimu ar teroro aktais.

2020 m. per plataus masto protestus prieš COVID-19 pandemijos ribojimus Vokietijoje „suverenų“ grupės kartu su kraštutinės dešinės ekstremistais surengė spontaniškas smurto akcijas. 2021 m. kai kurie „suverenų“ grupių atstovai dalyvavo JAV Kongreso šturme. 2022 m. su „suverenų“ grupe susijęs asmenys buvo suimti Vokietijoje įtariant valstybės perversmo organizavimu.

„Suverenų“ grupių Lietuvoje lyderiai aktyviai įgyvendina „suverenų“ idėjas, populiarina jas socialiniuose tinkluose ir kelia konfliktus su valstybės institucijomis. Socialiniuose tinkluose „suverenai“ demonstruoja, kaip nutraukia ryšius su Lietuvos institucijomis, bando naudoti savo pagamintus „dokumentus“ ir lenteles vietoje valstybinių automobilių numerių, vykdo prieš institucijas nukreiptą „popierinį terorizmą“. Kai kurie „suverenai“ Lietuvoje pasižymi agresyvia retorika ir linkę nevykdyti teisėtų policijos pareigūnų reikalavimų.

Dalis „suverenų“ Lietuvoje teigiamai vertina Sovietų Sąjungą ir yra ideologiškai palankūs Rusijos ir Baltarusijos režimams. Jie prisistato LTSR piliečiais, Sovietų Sąjungą įvardija „tikra“ valstybe, o jos žlugimo nepriklausomybę atkūrusias valstybes, taip pat ir Lietuvą, laiko „netei-

sėtomis Vašingtono korporacijomis“. Dėl šių įsitikinimų „suverenai“, neatmestina, taps Lietuvai priešiškų valstybių manipuliavimo objektu.

Mažai tikėtina, kad artimoje perspektyvoje „suverenų“ skaičius didės ir jie įgis įtakos Lietuvos visuomeniniams procesams. Panaikinus pandemijos ribojimus išnyko svarbus tariamas motyvas tapti „suverenu“. Norą tapti „suverenu“ mažina ir esamų „suverenų“ nesėkmingi bandymai įrodyti, kad „suverenų“ idėjos gali būti sėkmingai įgyvendintos. Nuosekliai laikantis „suverenų“ idėjų neįmanoma išvengti konfliktų su valstybės institucijomis. Labai tikėtina, kad artimoje ir vidutinėje perspektyvose Lietuvoje kils agresyviai nusiteikusių „suverenų“ konfliktų su valstybės institucijomis ir policijos pareigūnais.

TARPTAUTINĖS SANKCIJOS IR EKONOMINIS SAUGUMAS

- Rusija turi interesų rinkti informaciją apie Lietuvos strateginę infrastruktūrą, jos subjektus domina naujos investicijos bei Lietuvoje įgyvendinami projektai.
- Kai kurios Lietuvoje veikiančios įmonės, aiškiai suprasdamos, kad padeda Rusijai išvengti sankcijų, tęsia bendradarbiavimą ir organizuoja įrangos, technologijų bei kitos produkcijos eksportą į Rusiją. Organizuojant ribojamų prekių gabenimo į Rusiją schemas aktyviai dalyvauja ir šios šalies žvalgybos tarnybos.
- Dalies Lietuvos verslininkų situacija Rusijoje ir prievolė remti Kremliaus režimo interesus neatgraso nuo veikimo šalyje, kai kurie jų iki šiol išlaiko verslo ryšius Rusijoje ir teikia prioritetą finansiniams interesams.

Rusijos ir Baltarusijos subjektai domisi situacija Lietuvoje strategiškai svarbiuose sektoriuose

Rusijos ir Baltarusijos subjektai turi interesų įgyti prieigą prie Lietuvos strategiškai svarbios infrastruktūros ar turėti įtakos strategiškai svarbiuose šalies ūkio sektoriuose. Rusija yra itin suinteresuota rinkti

informaciją apie pažeidžiamas strateginės infrastruktūros vietas, situaciją strategiškai svarbiuose sektoriuose veikiančiose kompanijose, jų įgyvendinamus projektus.

NACIONALINIAM SAUGUMUI UŽTIKRINTI STRATEGIŠKAI SVARBŪS ŪKIO SEKTORIAI

Energetika

Transportas

IT, telekomunikacijos, aukštosios technologijos

Finansai

Karinė įranga

TREČIŲJŲ ŠALIŲ INTERESAI

Informacijos apie situaciją, pažeidžiamas sritis rinkimas. Įtaka strategiškai svarbių projektų įgyvendinimui.

Prieiga prie naudojamų, diegiamų technologijų. Prieiga prie strategiškai svarbios infrastruktūros.

Nacionalinio saugumo interesų neatitinkantys sandoriai ar investicijos į strategiškai svarbius sektorius užkardomi remiantis Nacionaliniam saugumui užtikrinti svarbių objektų apsaugos įstatymo nuostatomis. Vienas esminių kriterijų vertinant investuotojo ar sandorio šalies atitiktį nacionalinio saugumo interesams – riziką ar grėsmę nacionaliniam saugumui keliantys buvę ar esami ryšiai su užsienio valstybių institucijomis, tų valstybių fiziniiais arba juridiniais asmenimis.

Investicijų į strategiškai svarbius sektorius ar strategiškai svarbių sandorių atitikties nacionalinio saugumo interesams užtikrinimas – tęstinis procesas. Yra atvejų, kai rizikų kyla investuotojui jau pradėjus vykdyti veiklą ar įgyvendinant sutartą sandorį. Pavyzdžiui, investuotojas ar sandorio šalis nusprendžia bendradarbiauti su fiziniiais ar juridiniais asmenimis Rusijoje ir (ar)

Baltarusijoje, užmezga naujus ar atnaujina turėtus ryšius. Šių šalių subjektai, pasinaudodami tokia situacija, siekia gauti informacijos apie pažeidžiamas Lietuvos strateginės infrastruktūros vietas, turėti galimybę daryti įtaką įgyvendinamiems projektams, įgyti prieigą prie strategiškai svarbios infrastruktūros.

Vienas iš tokių rizikų pavyzdžių – transporto sektoriuje veikianti įmonė, turėjusi ryšių su Baltarusijos įmonėmis – valstybiniu institutu „Belželdorprojekt“ ir įmone „Želzviazprojekt BR“. Kompanija, vykdydama strategiškai svarbų projektą, atnaujino kontaktus su šių Baltarusijos subjektų darbuotojais ir pasitelkė juos projekto užduotims vykdyti, bandydama tai nusklepti nuo projekto užsakovo. Taip Baltarusijos subjektai įgijo prieigą prie informacijos apie vykdomą projektą ir dalį inžinerinių jo sprendinių. Identifikavus kompanijos bendradarbiavimą su Baltarusijos subjektais, jos dalyvavimas strategiškai svarbiuose projektuose buvo užkardytas.

Labai tikėtina, kad Rusijos ir (ar) Baltarusijos subjektai, siekdami trikdyti strategiškai svarbios infrastruktūros objektų darbą ar gauti neviešos informacijos apie ją, bandys panaudoti kibernetinius pajėgumus ar pasinaudoti strategiškai svarbių įmonių personalo pažeidžiamumais.

Rizikos veiksnys – strategiškai svarbiuose objektuose dirbančių asmenų kelionės į Rusiją ir (ar) Baltarusiją, sudarančios galimybes šių valstybių žvalgybos tarnyboms juos verbuoti ir panaudoti prieš Lietuvos nacionalinio saugumo interesus.

Ryšų su Rusijos korporacija „Rosatom“ turinčios įmonės ieško būdų dalyvauti Ignalinos atominės elektrinės eksploatavimo nutraukimo projektuose

Rusijos korporacija „Rosatom“ ir su ja susijusios kompanijos siekia įgyti prieigą prie Ignalinos atominės elektrinės (IAE) eksploatavimo nutraukimo procesų – ieško būdų dalyvauti IAE pirmojo ir antrojo blokų reaktoriaus šerdžių ir kitų reaktoriaus sistemų išmontavimo projektuose. Žvalgybos duomenimis, „Rosatom“ struktūrose veikiančios kompanijos supranta,

kad joms bus neleista tiesiogiai dalyvauti šiuose projektuose dėl rizikų nacionalinio saugumo interesams. Jų strategija – į projektus įsilieti palaikant ryšius su Lietuvos įmonėmis, kurios anksčiau bendradarbiavo su korporacijos kompanijomis ar jas valdantys asmenys turėjo asmeninio pobūdžio ryšių su „Rosatom“ korporacijos atstovais.

Rusijos valstybinė branduolinės energijos korporacija „Rosatom“ vykdo rusiškų branduolinių technologijų, taip pat Rusijos technologinės įtakos sklaidą užsienio rinkose, iš šios veiklos gauna didžiąją dalį pajamų. Civilinė branduolinės energijos pramonė yra pagrindinė korporacijos veiklos sritis, tačiau „Rosatom“ tiesiogiai prisideda ir prie Rusijos karinės galios bei politinės įtakos stiprinimo. Koncernui „Gazprom“ praradus turėtą įtaką užsienyje, „Rosatom“ tampa svarbesniu Kremliaus režimo įrankiu.

Beveik visos Lietuvos įmonės, kurios anksčiau bendradarbiavo su „Rosatom“ kompanijomis ir jų atstovais, šių ryšių nenutraukė. Pagrindiniai motyvai bendradarbiauti su „Rosatom“ – finansiniai interesai, galimybės gauti darbų „Rosatom“ vykdomuose projektuose ir siekis palaikyti asmeniniu lojalumu ir draugyste grįstą bendradarbiavimą.

Ryšų su „Rosatom“ turinčios Lietuvos įmonės, norėdamos dalyvauti IAE projektuose, naudoja įvairias priemones, dažnai veikia neskaidriai ir bando nuslėpti

palaikomus kontaktus, suprasdamos, kad jie, tikėtina, bus įvertinti kaip rizikingi ar keliantys grėsmę. Populiariausi veikimo būdai: naujo vardo sukūrimas – įkuriama arba įsigyjama nauja įmonė priedangai; bandymai projektuose įdarbinti specialistus su jais sudarant individualias sutartis – šie dažnai bando nuslėpti sąsajas su kompanija, kurios dalyvavimas projekte neatitiktų nacionalinio saugumo interesų. Su „Rosatom“ kompanijomis bendradarbiaujančios Lietuvos įmonės nėra pajėgios pretenduoti į didelės apimties IAE projektų įgyvendinimą, veikdamos

vienos, todėl ieško būdų bendradarbiauti su didžiosiomis branduolinės energetikos srityje veikiančiomis kompanijomis Vakarų šalyse. Tokios Lietuvos įmonės joms prisistato kaip patikimi vietiniai partneriai, galintys suteikti nepakeičiamas, finansiškai patrauklias paslaugas ir užtikrinti sklandų projektų įgyvendinimą. Ryšiai trečiojoje šalyse su „Rosatom“ kompanijomis nuslepami.

Žvalgybos vertinimu, nacionalinio saugumo interesų neatitinkančių kompanijų dalyvavimas IAE projektuose, labai tikėtina, trikdytų sėkmingą jų įgyvendinimą ir lemtų jų vėlavimą, trečiojoje šalyje įgytų galimybių gauti neviešos informacijos apie IAE vykstančius procesus ir technologinius reaktorių išmontavimo sprendimus.

„Rosatom“ domisi Ignalinos atominės elektrinės reaktorių išmontavimo projektais
Reuters / Scanpix nuotrauka

Kai kurios Lietuvoje veikiančios įmonės savo iniciatyva įsitraukia į Rusijai taikomų tarptautinių sankcijų apėjimo schemas

Rusija deda daug pastangų tarptautinėms sankcijoms apeiti – kuria naujas sankcijų apėjimo schemas, kuriose dalyvauja ir Rusijos žvalgybos tarnybos, naudojasi ryšiais su ES šalyse veikiančiomis kompanijomis, pasitelkia Rusijos ir Baltarusijos piliečius. Kai kurios Lietuvoje veikiančios įmonės, aiškiai suprasdamos, kad padeda Rusijos subjektams išvengti sankcijų, tęsia bendradarbiavimą su jais ir bando organizuoti įrangos, technologijų ir kitos produkcijos eksportą į Rusiją.

Į tarptautinių sankcijų apėjimo schemas, organizuojamas per Lietuvą, Rusijos subjektai dažniausiai įtraukia ilgą laiką šalyje veikiančias Rusijos ir Baltarusijos piliečių valdomas įmones. Daugelis jų teikia prekių sandėliavimo, transportavimo, muitinės dokumentų tvarkymo paslaugas. Rusijai reikalingų prekių spektras

platus – transporto sektoriui reikalingi komponentai, metalo apdirbimo, laboratorijų įranga, elektronika, mikroelektronika ir jos komponentai, karinėms reikmėms panaudojamos prekės.

Didžioji dalis Rusijos ir Baltarusijos piliečių, kurie Lietuvoje valdo su sankcijų apėjimo schemomis siejamas įmones, turi tiesioginių verslo ryšių Rusijoje bei Baltarusijoje. Jų šiose šalyse įsteigtos kompanijos perka Vakaruose gaminamą įrangą, tiekia ją Rusijos ar Baltarusijos subjektams, institucijoms, mokslo įstaigoms, veikiančioms strateginiuose sektoriuose. Kai kurios Baltarusijos piliečių Lietuvoje valdomos kompanijos veikė ir subjektų Rusijoje naudai – siekė aprūpinti juos karinėms pajėgoms modernizuoti skirta įranga ir gavo finansavimą iš įmonių, susijusių su Rusijos karo pramone.

Rusijos žvalgybos tarnybos organizuoja sankcijomis ribojamų prekių tiekimo schemas

Visos Rusijos žvalgybos tarnybos – Rusijos užsienio žvalgybos tarnyba (SVR), Rusijos ginkluotųjų pajėgų Generalinio štabo Vyriausioji valdyba (GRU) ir Rusijos federalinė saugumo tarnyba (FSB) – dalyvauja organizuojant ribojamų prekių importą į Rusiją.

Rusijos strateginių sektorių įmonės bendradarbiauja su žvalgybos tarnybomis, teikia joms reikalingų prekių sąrašus. Rusijos žvalgybos tarnybos ieško įmonėms būtinos Vakarų šalyse gaminamos aukštųjų technologijų įrangos ar jų komponentų. Ribojamų prekių įsigijimus organizuoja Vakarų šalyse su nediplomatine priedanga veikiančios Rusijos žvalgybos tarnybų darbuotojai ir su šiomis tarnybomis bendradarbiaujantys Rusijos ir Vakarų šalių piliečiai. Rusijos žvalgybos tarnybos nuolat ieško ir naudojami prekių, kurioms taikomos sankcijos, gabenimo kontrolės spragomis, organizuoja prekių tiekimą per trečiąsias šalis.

Artimoje perspektyvoje Rusijai patiriant sunkumų dėl jai taikomų sankcijų, Rusijos žvalgybos tarnybos, labai tikėtina, dar aktyviau ieškos būdų įsigyti ir į Rusiją pristatyti trūkstamus įrenginius, produkciją ar naujas technologijas. Labai tikėtina, kad Rusijos žvalgybos tarnybos, organizuodamos tokios produkcijos patekimą į Rusiją, naudosis Lietuvoje veikiančiomis prekių tiekimo grandinėmis, logistikos infrastruktūra ar iš sankcijų apėjimo schemų pasipelninti norinčiais asmenimis.

Žvalgybos duomenimis, Rusijos piliečiai, kurių Lietuvoje valdomos įmonės yra susijusios su sankcijų apėjimo schemomis, kai kuriais atvejais palaiko kontaktus su įtakingais asmenimis Rusijoje, kuriems asmeniškai ar jų valdomoms kompanijoms

taikomos ES ar JAV sankcijos. Taip pat nustatyti Rusijos ir Baltarusijos piliečių bei jų Lietuvoje valdomų įmonių atstovų, dalyvavusių sankcijų apėjimo schemose, netiesioginiai ryšiai su Rusijos žvalgybos tarnybomis, veikimas jų naudai.

Rusija yra sukūrusi platų įmonių, skirtų sankcijų apėjimo priedangai, tinklą ir jį sistemingai plečia. Rusijos subjektams tarpininkaujančios įmonės kuriamos šalyse, kurios neremia ES, JK ar JAV sankcijų politikos. Šių šalių įmonės ieško įvairių būdų reikiamai įrangai įgyti, mezga kontaktus tiek su šios įrangos gamintojais, tiek su jų atstovybėmis ir prekybininkais. Viena iš platformų, kuriose aktyviai veikia Rusijai tarpininkaujantys subjektai, siekiantys susikurti ryšių tinklą ir pasiūlyti pelningu sandorių, – užsienio šalyse vykstančios tarptautinės konferencijos ir parodos, kuriose gamintojai pristato savo produkciją. Lietuvos aukštųjų technologijų gamintojai taip pat domina Rusijos subjektus.

Nustatyta atvejų, kai sankcijų apėjimo schemas organizavo Rusijos piliečiai, Lietuvoje neįsteigę ir nevaldantys kompanijų, tačiau įgiję leidimus gyventi šalyje. Jie dažniausiai atlieka tarpininkų vaidmenį – bando užmegzti ryšius su Lietuvoje veikiančiomis Rusijai reikiama įranga prekiaujančiomis ar ją gaminančiomis įmonėmis. Sankcijų apėjimo schemas organizuoja ir Rusijos piliečiai, palaikantys ryšius su Lietuvos organizuotų nusikalstamų

tamų grupuočių nariais, taip pat Lietuvos piliečiai, dalyvaujantys organizuoto nusikalstamumo veikloje, turintys ryšių Rusijoje ir dažnai keliaujantys į šią šalį.

Su Rusijos subjektais bendradarbiaujantys Lietuvos piliečiai turi asmeninių arba per savo valdomas įmones – verslo sąsajų su Rusija ar Baltarusija. Rusijos kompanijos ar atskiri fiziniai asmenys turi interesų juos pasitelkti reikiamoms

prekėms užsienyje įsigyti ir jų logistikos paslaugoms teikti. Ilgamečius ryšius su Rusijos subjektais palaikančius Lietuvos piliečius ar jų valdomas įmones bandoma

pasitelkti ir atskiroms užduotims, kuriomis siekiama pažeisti tarptautinių sankcijų režimą, vykdyti.

Tarptautinėms sankcijoms apeiti Rusijos subjektai kuria ilgas įmonių tarpininkų grandines
Cesar Nascimento / Scanpix nuotrauka

Karas Ukrainoje neatgrasė kai kurių Lietuvos verslininkų noro išlaikyti verslo ryšius Rusijoje

Vakarų šalių verslininkams situacija Rusijos rinkoje yra itin nepalanki. Kremliaus režimas griežtai kontroliuoja užsienio investuotojų, net ir dirbančių ne strategiškai svarbiuose sektoriuose, veiklą Rusijoje. Rusijoje dirbančių įmonių veikla turi atitikti Kremliaus režimo interesus – jos yra įpareigosotos remti Kremliaus vykdomą politiką.

Jei užsienio investuotojo veikla neatitinka Kremliaus režimo interesų, taikoma griežta jo valdomų kompanijų kontrolė, sulaukiama įvairių Rusijos institucijų dėmesio. Yra atvejų, kai iš Rusijos rinkos pasitraukti delsę investuotojai sulaukė Rusijos institucijų nurodymų, kam turėtų perleisti savo valdomus verslus – dažniausiai turtą tokiu atveju perima režimui artimi verslo subjektai. Pavyzdžiui, „Danone“ ir „Carlsberg“ aktyvus Rusijoje perėmė režimui lojalūs asmenys.

Dalies Lietuvos verslininkų situacija Rusijoje ir prievolė remti Kremliaus režimo

interesus neatgraso nuo veikimo šalies rinkoje, kai kurie jų iki šiol išlaiko verslo ryšius Rusijoje ir prioritetą teikia finansiniams interesams. Šios kompanijos turi spręsti dilemas dėl savo reputacijos – Vakaruose veikiantys jų partneriai neretai atsisako tęsti ar plėtoti bendradarbiavimą su ryšių Rusijoje turinčiomis įmonėmis. Siekdamos sumažinti kylančias rizikas, kai kurios veiklos Rusijoje nenutraukusios Lietuvos įmonės atskyrė savo padalinius Rusijoje, pakeitė jų pavadinimus, tačiau veiklą tęsia ir prisideda prie Rusijos režimo palaikymo.

Veiklą Rusijoje tęsiančios įmonės savo indėliu į Rusijos ekonomiką remia Kremliaus režimą ir padeda jam užsitikrinti karo reikmėms būtinas pajamas. Kai kuriais atvejais jos palaiko ryšius su Rusijos politinės valdžios atstovais ir yra pasitelkiamos Rusijos užsienio prekybos politikai įgyvendinti. Vienas iš pavyzdžių – Lietuvos investuotojų valdoma įmonė Rusijoje, kurios atstovai kaip Rusijos

delegacijos nariai Maskvoje vykusiame susitikime su Kubos pramonės ministru aptarė Rusijos investicijas Kuboje. Po šio susitikimo Kubos ambasada Maskvoje

išplatino oficialų pranešimą apie Rusijos ir Kubos stiprinamus ryšius maisto pramonės srityje.

2023 m. pavasarį lietuvių valdomos įmonės Rusijoje atstovai dalyvavo susitikime su Kubos pramonės ministru

KRIZIŲ REGIONAI

- Pasibaigęs Kalnų Karabacho konfliktas mažina Rusijos galimybes panaudoti įtakos svertus prieš regiono valstybes.
- Izraelio ir „Hamas“ konflikto eskalacija besinaudojantis Irano režimas kelia grėsmę Vidurio Rytų regiono stabilumui.
- Afrikos Sahelio regione plečiantis karinių režimų valdymui ir didėjant nestabilumui sparčiai mažėja Vakarų šalių įtaka.
- Dėl tarptautinio spaudimo malšinti įtampą Serbija ir Kosovas tęsia dialogą, tačiau nėra pasirengę iš tiesų normalizuoti santykių ir įgyvendinti susitarimų.

Azerbaidžanui be kovų perėmus Kalnų Karabacho kontrolę, Rusija neteko svarbaus regiono destabilizavimo įrankio

Nepavykus derybomis pasiekti taikos susitarimo ilgamečiame Azerbaidžano ir Armėnijos konflikte dėl Kalnų Karabacho, Baku pasinaudojo palankiomis aplinkybėmis, kad išspręstų konfliktą karinėmis priemonėmis. 2023 m. rugsėjį, per 24 val. trukusią karinę operaciją, Azerbaidžano pajėgos perėmė viso Kalnų Karabacho kontrolę. Absoliuti dauguma ten gyvenusių armėnų paliko regioną. Artimiausioje perspektyvoje šalių santykiuose pagrindinis klausimas išliks taikos susitarimas ir transporto kelių per Armėniją atvėrimas.

Vienas iš veiksnių, lėmusių Baku sėkmę, yra išaugusi įtampa tarp Armėnijos ir Rusijos. Šių šalių santykiai suprastėjo po antrojo Kalnų Karabacho karo 2020 m., kai Maskva nevykdė įsipareigojimų ir leido Azerbaidžanui perimti dalies Kalnų Karabacho kontrolę. Tokia Rusijos laikysena paskatino antirusiškų nuotaikų Armėni-

joje augimą ir leido šalies vadovybei viešai įvardyti siekį keisti užsienio politikos kryptį. Atsakydama į tai, Rusija sustiprino spaudimą Jerevanui, siekdama pademonstruoti, kad vis dar yra svarbiausias saugumo garantas regione. Nepaisant matomos konfrontacijos tarp Rusijos ir Armėnijos, pastarosios priklausomybė nuo Rusijos išlieka didelė.

Nelikus konflikto dėl Kalnų Karabacho, Rusijos įtaka regione mažės. Po Sovietų Sąjungos griūties pagrindinis Rusijos tikslas Pietų Kaukaze buvo išlaikyti įšaldytų konfliktų zonas ir taip užkirsti kelią didėjančiai Vakarų įtakai. Konfliktui pasibaigus Rusija nebeturi svarbiausio galios įrankio, leidusio manipuliuoti konflikto šalių interesais. Vis dėlto Rusijos karinės bazės Sakartvelo okupuotuose regionuose ir Armėnijoje leis Maskvai išlaikyti dalį svertų regiono valstybių atžvilgiu.

Vakarų Balkanai: išaugusi įtampa reikalauja tolesnių tarptautinės bendruomenės pastangų

Neišspręstas Kosovo valstybingumo klausimas ir įšaldytas konfliktas kelia įtampą Vakarų Balkanuose. Prištinos siekis įtvirtinti savo valdžią serbiškose savivaldybėse Šiaurės Kosove ir serbų protestai 2023 m. išaugo į smurtinius susirėmimus, per kuriuos nukentėjo ir dešimtys NATO taikos palaikymo pajėgų (KFOR) karių. Įtampą padidino ir ginkluota serbų sukarintos grupuotės ataka prieš Kosovo policiją. Dėl incidentų ir eskalacijos rizikos Šiaurės Kosove padidintos KFOR pajėgos.

Priština kaltina Serbiją siekiu destabilizuoti Šiaurės Kosovą, o Belgradas plačiai naudoja etninių serbų persekiojimo

Kosove naratyvą. Ilgalaikių iššūkių kelia ir artima Serbijos partnerystė bei energetinė priklausomybė nuo Rusijos, leidžianti šiai išlaikyti savo įtaką Balkanuose ir naudoti ją geopolitinei konfrontacijai su Vakarais didinti.

Tvyrant dideliame tarpusavio nepasitikėjimui, proveržio pasiekti nepavyksta. Belgradas ir Priština dalyvauja ES tarpininkaujame dialoge, nes siekia narystės ES ir patiria tarptautinį spaudimą, tačiau nėra pasirengę iš tiesų normalizuoti santykių ir įgyvendinti susitarimų. Todėl taika ir stabilumas Vakarų Balkanų regione pareikalauja tolesnių tarptautinių diplomatinių, ekonominių ir karinių priemonių.

Suintensyvėjus Izraelio ir „Hamas“ konfliktui, situaciją regione sunkina kenkėjiška Irano veikla

2023 m. spalio 7 d. įvykdyta palestiniečių teroristinės grupuotės „Hamas“ ataka prieš Izraelį keičia viso Vidurio Rytų konflikto trajektoriją. Iki tol Izraelis tikėjo esantis pajėgus palestiniečių teroristų keliamą grėsmę suvaldyti karinėmis priemonėmis ir užtikrinti santykinai stabilią saugumo

situaciją. Tačiau po 2023 m. spalio 7 d. šalies vyriausybė pranešė, kad į įprastinį *status quo* nebegrįš – sieks visiškai sunaikinti „Hamas“ ir demilitarizuoti Gazos Ruožą. Dėl to artimiausioje perspektyvoje konstruktyvių derybų ir politinio konflikto sprendimo tikimybė išlieka labai maža.

Izraelio ginkluotosios pajėgos Gazos Ruože
Reuters/Scapix nuotrauka

Regiono nestabilumą toliau didina įvairūs saugumo incidentai, už kuriuos atsakingas svarbiausias „Hamas“ rėmėjas – Irano režimas. Jis, veikdamas per savo sąjungininkus, konfrontuoja su Izraeliu ir JAV pajėgomis. Libano teroristinė organizacija „Hizballah“ nuolat atakuoja šiaurinę Izraelio dalį. Grėsmę laivybai Raudonojoje jūroje kelia Jemeno sukilėliai hučiai. Regione esančias JAV karių bazes apšaudo Iranui lojalios vietos grupuotės. Tai daugiausia yra nedidelės raketų, minosvaidžių ir bepiločių orlaivių atakos, kuriomis siekiama parodyti solidarumą su „Hamas“, erzinti Izraelį ir JAV, bet neišprovokuoti griežto jų atsako. Šios atakos didina eskalacijos

riziką regione, nors tiesioginio Irano ir jo sąjungininkų įsitraukimo į konfliktą tikimybė išlieka nedidelė.

Įvykiai Izraelyje ir Gazos Ruože keičia netik situaciją regione, bet turi ir pasaulinių pasekmių. Vidurio Rytuose besitęsiantys incidentai kelia grėsmę svarbiems pasaulinės prekybos jūrų keliams, vedantiems per Raudonąją jūrą. Įtampą Vakarų visuomenėse didina antisemitizmo apraiškų plitimas ir augantis religinis susipriešinimas. Paūmėjęs konfliktas taip pat komplikuoja ir Ukrainą remiančių Vakarų saugumo darbotvarę, atitraukdamas dėmesį nuo paramos nuo Rusijos besiginančiam Kyjivui.

Afrika: perversmai, nesaugumas ir mažėjanti Vakarų įtaka Sahelyje

Sahelyje plečiantis karinių režimų valdymui ir didėjant nestabilumui drastiškai mažėja Vakarų šalių įtaka. Nuo 2020 m. Afrikoje kariniai perversmai įvyko Burkina Faso, Malyje, Čade, Gvinėjoje, Sudane, o 2023 m. – Nigeryje ir Gabone. Palankias sąlygas kariniams perversmams sudaro neveikianti demokratija, silpnos institucijos, nusivylimas prastu ilgamečių lyderių

valdymu, vyraujantis skurdas, korupcija ir nesaugumas. Tarptautinis ir regiono institucijų atsakas (pavyzdžiui, ekonominės sankcijos) apsunkina civilių gyventojų padėtį, bet nedaro atgrasančio poveikio, o karinių perversmų sėkmė ir jų organizatorių nebaudžiamumas įkvepia kariškius kitose Afrikos valstybėse.

Malyje perversmai įvyko 2020 m. rugpjūtį ir 2021 m. gegužę

Nigeryje perversmas įvykdytas 2023 m. liepą

Nekonstitucinis valdžios pasikeitimas Čade po prezidento žūties 2021 m. balandį

Bisau Gvinėjoje bandyta įvykdyti perversmus 2022 m. vasarį ir 2023 m. gruodį

MALIS

NIGERIS

ČADAS

SUDANAS

GVINĖJA

Burkina Faso įvyko perversmai 2022 m. sausį ir 2022 m. rugpjūtį

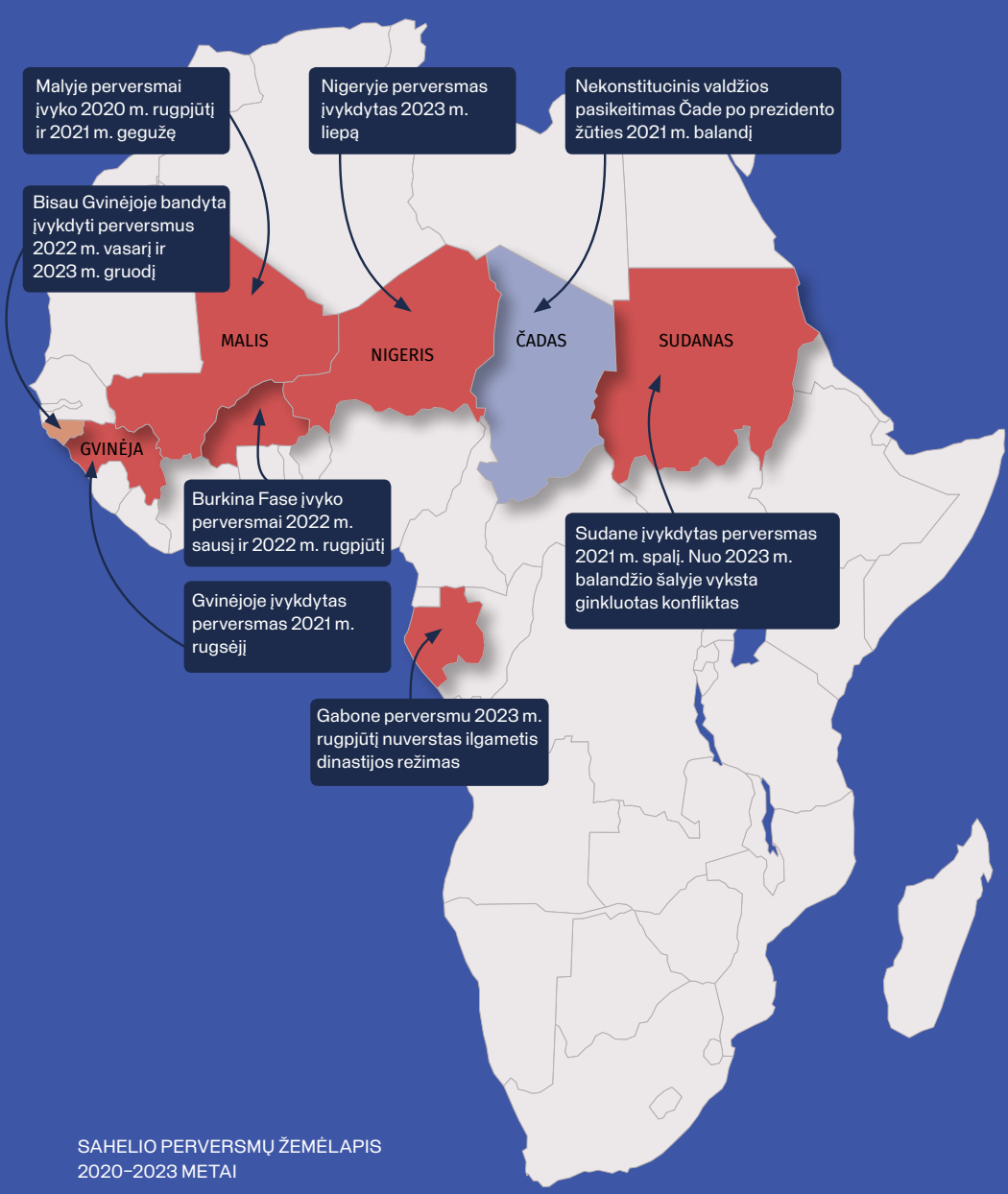
Gvinėjoje įvykdytas perversmas 2021 m. rugsėjį

Sudane įvykdytas perversmas 2021 m. spalį. Nuo 2023 m. balandžio šalyje vyksta ginkluotas konfliktas

Gabone perversmu 2023 m. rugpjūtį nuverstas ilgametis dinastijos režimas

SAHELIO PERVERSMŲ ŽEMĖLAPIS 2020–2023 METAI

- Nekonstitucinis valdžios pasikeitimas
- Perversmo bandymas
- Įvykdytas perversmas

Pastebima tendencija, kad perversmų organizatoriai skelbiasi perimantys valdžią laikinai ir gindami valstybės bei žmonių interesus. Vis dėlto vėliau dažnai nebesilaiko susitarimų grįžti prie konstitucinės santvarkos. Kariniams režimams siekiant išlaikyti valdžią, demokratijos perspektyvos dar labiau nutolsta.

Augantis nestabilumas ir priešiškos nuotaikos mažina Vakarų galimybes veikti regiono saugumo situaciją. Karinės chuntos Malyje, Burkina Faso ir Nigeryje pasinaudojo visuomenėse pastaraisiais metais stiprėjusiomis antiprancūziškomis nuotaikomis, taip pat privertė pasitraukti Prancūzijos ir tarptautines pajėgas. 2023 m. Vakarams teko susitaikyti su Nigerio, kaip buvusio saugumo partnerio, pradimu ir sumažėjusiomis galimybėmis vykdyti antiteroristines operacijas regione. Vakarų pėdsaką regione mažina

šių Afrikos valstybių apsisprendimas plėsti bendradarbiavimą su Rusija.

Terorizmo židinių plėtra ir ginkluoti konfliktai didina bendrą nesaugumą, kelia terorizmo ir migracijos augimo rizikas Europai. Malyje, Nigeryje ir ypač Burkina Faso plačiai veikiančios radikalios grupuotės kelia teroro išpuolių riziką kaimyninėms valstybėms. Iš Malio po dešimtmečio pasitraukus JT taikos palaikymo pajėgoms, Malio kariuomenei perimti šiaurinių miestų kontrolę padeda Rusijos PPK „Wagner“ samdiniai. Nutrūkus taikos susitarimui su vietos tuaregų grupėmis Šiaurės Malyje kyla ginkluoto konflikto atsinaujinimo rizika. Tai didintų nestabilumą regione ir suteiktų progą dar labiau įsigalėti su „Al Qaeda“ ir „Islamo valstybe“ susijusioms radikalioms islamistinėms grupuotėms.

TERORIZMAS IR MIGRACIJA

- Islamistinio terorizmo grėsmė Europoje didėja dėl islamistinės propagandos, kuri suaktyvėjo po prieš islamo simbolius nukreiptų akcijų Europos šalyse ir atsinaujinus Izraelio ir „Hamas“ konfliktui.
- Didėjančio radikalizmo apraiškų Lietuvos musulmonų bendruomenėje nepastebima, tačiau propagandos bei ideologijos sklaida internete kelia savarankiškos asmenų radikalizacijos ir, neatmestina, išpuolių riziką Lietuvoje.
- Baltarusija ir Rusija toliau naudoja nelegalią migraciją kaip politinio spaudimo įrankį prieš ES, toleruoja žmonių gabentojų veiklą ir nelegalių migrantų tranzitą per savo teritorijas.

Islamistinių teroro išpuolių grėsmė Europoje didėja

Pastaruosius kelerius metus besitęsęs santykinės ramybės laikotarpis Europoje, pasižymėjęs gana retais islamistų išpuoliais, baigėsi ir islamistinio terorizmo grėsmė žemynė didėja. 2023 m. Europoje padaugėjo islamistinių pažiūrų asmenų sulaukymo atvejų, kuriais siekta užkardyti jų planus įvykdyti teroro atakas. Teroro aktų tikimybę didina suaktyvėjusi islamistinė propaganda dėl šventosios islamo knygos Korano išniekinimo akcijų Europos šalyse bei Vidurio Rytuose atsinaujinusio Izraelio ir „Hamas“ karinio konflikto. Šie naratyvai yra aktyviai naudojami islamistų propagandoje siekiant radikalizuoti Vakaruose gyvenančius musulmonus ir paraginti juos rengti išpuolius Vakaruose. Atsižvelgdamos į šias tendencijas ES šalys – Nyderlandai, Prancūzija, Švedija, Austrija, Slovėnija, Belgija ir kitos – pakėlė teroro akto grėsmės lygius.

Islamistinės teroristinės organizacijos „Al Qaeda“ ir „Islamo valstybė“, taip pat joms lojalių grupuočių tinklai nuolat planuoja teroro aktus prieš Vakarus, tačiau neatkuria pajėgumų koordinuotiems išpuoliams vykdyti. Siekdamos radika-

lizuoti Vakaruose gyvenančius musulmonus ir paskatinti juos veikti, šios teroristinės organizacijos vykdo aktyvią propagandą internete. Veiksmingiausi naratyvai įprastai remiasi musulmonams svarbiais įvykiais ir aktualijomis. Pavyzdžiui, pasinaudojant Korano išniekinimo akcijomis siekiama skleisti propagandą apie Vakarų visuomenių vykdomą islamo žeminimą ir musulmonų persekiojimą, Izraelio ir „Hamas“ konflikto siekiama mobilizuoti musulmonus žudyti žydus ir kenkti Izraelį remiantiems Vakarams. Į ES visuomenes neintegruoti ar integraciją atmetantys musulmonai yra imlūs šiems ir panašioms propagandos naratyvams, kai kuriuos jie motyvuoja rengti teroro išpuolius: 2023 m. tokie pavieniai ekstremistai atsakingi už keturis išpuolius Ispanijoje, Prancūzijoje ir Belgijoje.

Įtampa Vidurio Rytuose keliasi į Europos visuomenes – kyla priešprieša tarp musulmonų bendruomenių, palestiniečius remiančių kairiųjų ir jiems oponuojančių dešiniųjų, pasisakančių prieš migraciją. Tą pademonstravo ir daugelyje Europos šalių vykusios palestiniečių palaikymo akcijos

Dėl išaugusių grėsmių daugelyje Europos šalių sustiprintas sinagogų ir kitų žydų bendruomenių objektų saugumas
AP / Scanpix nuotrauka

ir protestai, per juos kai kur demonstruota parama „Hamas“, kai kuriose ES šalyse įvykdyta antisemitinių išpuolių. Lietuvoje palestiniečius remiantys asmenys ir organizacijos savo poziciją reiškia nuosaikiai, per jų organizuojamas akcijas nefiksuoja raginimų smurtauti, atvirai nereikiama „Hamas“.

Žvalgybos vertinimu, tikėtina, kad artimoje perspektyvoje terorizmo grėsmė Europoje augs. Didžiausią pavojų kels pavieniai radikalizuoti asmenys, kurių pasiryžimą vykdyti išpuolius motyvuos ne tik „tradiciniai“ islamistų naratyvai apie musulmonų persekiojimą, tačiau ir užsitęsusi įtampa Vidurio Rytuose. Tikėtina, kad islamistiniams ekstremistams Europoje pagrindiniais taikiniiais išliks žmonių minios, atsitiktiniai praeiviai, pareigūnai, taip pat dėl Izraelio ir „Hamas“ konflikto bus taikomasi į žydų bendruomenės atstovus, jų religinius, kultūrinius, istorinius, švietimo, verslo objektus. Pavieniai ekstremistai dažniausiai nepalaiko tiesioginių ryšių su teroristinėmis organizacijomis, negauna iš jų finansinės paramos ir mokymų, todėl

pagal savo gebėjimus naudos jiems lengvai prieinamas priemones: peilius, automobilius, šaunamuosius ginklus.

Didėjančio radikalizmo apraiškų Lietuvos musulmonų bendruomenėje nepastebima, nors tarp į Lietuvą atvykusių trečiųjų šalių piliečių nustatoma pavienių radikalų pažiūrų asmenų. Jie neturi ketinimų smurtauti, bet nepripažįsta demokratijos, reiškia antivakarietiškas ar antisemitines pažiūras. Lietuvoje islamistinės ideologijos sklaida tiesiogiai ir organizuotai nevykdoma, šalyje nėra užsienyje veikiančių musulmonų organizacijų ir judėjimų ar jų paramos grupių. Vis dėlto tokios ideologijos ir propagandos prieinamumas internete kelia savarankiškos asmenų radikalizacijos riziką. Besitęsianti įtampa Vidurio Rytų regione, musulmonus provokuojantys islamo simbolių išniekinimai Europos šalyse ir islamistinių organizacijų propaganda, tikėtina, didins pavienių asmenų radikalizacijos ir, neatmestina, išpuolių riziką Lietuvoje.

Teroristinės ir ekstremistinės organizacijos savo veiklai pritaiko 3D spausdinimo ir dirbtinio intelekto technologijas

3D spausdinimas ir DI pirmiausia yra skirti taikiems komerciniams ir asmeniniams naudotojų tikslams, tačiau jų suteikiamomis galimybėmis naudojasi ir teroristinės bei ekstremistinės organizacijos. Natūralios kalbos apdorojimo modeliai, pavyzdžiui, pokalbių robotas „ChatGPT“, leidžia imituoti žmonių bendravimą skaitmeninėje erdvėje – atsakyti į klausimus, interpretuoti informaciją, ją analizuoti, pateikti pasiūlymus beveik visomis temomis. 3D spausdintuvais galima pasigaminti įvairių dydžių ir lengvai daugelyje sričių pritaikomus objektus ar daiktų detales. Šios technologijos yra patrauklios, nes yra santykinai pigios, lengvai pasiekiamos ir nesunkiai perprantamos net ir neįgudusiems naudotojams. Teroristų ir ekstremistų rankose 3D spausdinimo ir DI technologijos tampa įrankiais, kurie jų veiklą padaro efektyvesnę, greitesnę ir sunkiau aptinkamą.

Marina Grigorivna / Shutterstock nuotrauka

Zuma Press, Inc. / Scanpix nuotrauka

3D spausdinimas

PAPLITIMAS

Daugiausia naudojamas dešiniųjų ekstremistų grupėse

PANAUDOJIMO BŪDAS

Šaunamųjų ir sprogstamųjų ginklų, dronų dalių gamyba

Dirbtinio intelekto įrankiai

PAPLITIMAS

Teroristinės ir ekstremistinės organizacijos

PANAUDOJIMO BŪDAS

Instrukcijų (pavyzdžiui, ginklo detalių) kūrimas ir judėjimo maršrutų formavimas

Informacinių operacijų efektyvumo didinimas: personalizuotos propagandos, sąmokslų teorijų ir dezinformacijos kūrimas

Programinių kodų rašymas nesudėtingoms kibernetinėms atakoms

Baltarusijos ir Rusijos režimai naudojami žmonių gabentojų organizuojamu migrantų tranzitu per savo teritorijas

Baltarusijos ir Rusijos režimai naudojami žmonių gabentojų veikla ir nelegalių migrantų tranzitu per savo teritorijas dėl politinių tikslų. Abiejų šalių režimai siekia nubausti ES ir konkrečias jos nares už jų politinę poziciją, kritiką, sankcijas ir kitus esą priešiškus veiksmus. Labai

tikėtina, kad 2023 m. Rusija, pasinaudama migrantais, darė politinį spaudimą Suomijai, reaguodama į šios politiką Rusijos atžvilgiu: ekonomines sankcijas dėl jos agresijos prieš Ukrainą, visokeriopą paramą Ukrainai, narystę NATO. Kaip ir prieš aštuonerius metus, Rusijos režimas

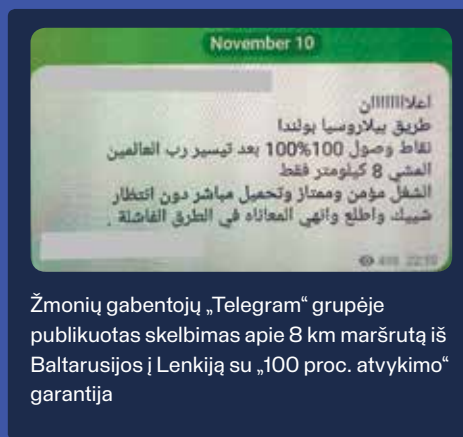
Migrantai iš Rusijos su dviračiais bando kirsti Suomijos sieną
Lehtikuva / Scanpix nuotrauka

Žmonių gabentojai perėmė migracijos organizavimą į Baltarusiją rytiniu sausumos keliu

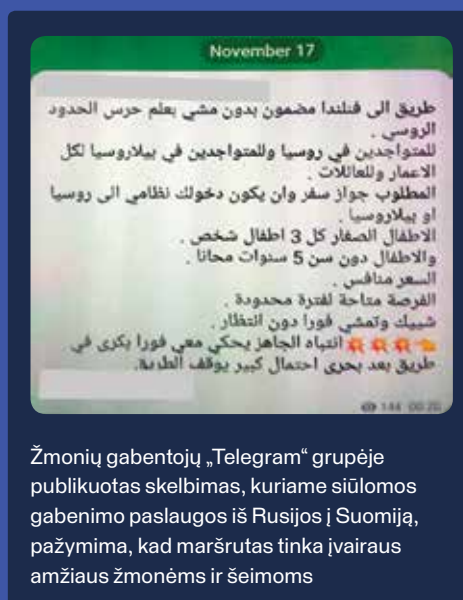
Žmonių gabentojai aktyviai skatina migrantus rinktis rytinį sausumos kelią į ES per Baltarusiją, kurios valdžia toleruoja gabentojų tinklų veiklą ir sudaro sąlygas migrantams neteisėtai kirsti šalies sieną su Latvija, Lietuva ir Lenkija. Žmonių gabenimo veikla nuolat tobulėja, tuo besiverčiantys asmenys socialiniuose tinkluose aktyviai reklamuoja rytinį sausumos kelią į ES ir siūlo savo paslaugas. Migrantų pokalbių grupėse gabentojai skelbiasi galintys padėti įsigyti dokumentus, pavyzdžiui, patvirtinimą apie priėmimą į vieną iš Rusijos universitetų ir vizą studijų tikslu. Vairuotojų, galinčių pervežti migrantus, taip pat ieškoma internete, uždarose „WhatsApp“, „Facebook“, „Telegram“ grupėse. Pervežimu dažniausiai užsiima trečiųjų šalių piliečiai, turintys teisę gyventi ES šalyse.

Žmonių gabentojų „Telegram“ grupėje publikuotas skelbimas, kuriame ieškoma vairuotojų migrantams gabenti į ES šalis

Žmonių gabentojų „Telegram“ grupėje publikuotas skelbimas apie 8 km maršrutą iš Baltarusijos į Lenkiją su „100 proc. atvykimo“ garantija

Žmonių gabentojų „Telegram“ grupėje publikuotas skelbimas, kuriame siūlomos gabenimo paslaugos iš Rusijos į Suomiją, pažymima, kad maršrutas tinka įvairaus amžiaus žmonėms ir šeimoms

dar kartą pasinaudojo migrantais kaip įrankiu, siekdamas priversti kaimynines valstybes prašyti derybų su Maskva.

Labai tikėtina, kad artimoje perspektyvoje Baltarusijos režimas dėl politinių tikslų išliks suinteresuotas nelegalia migracija spausti Latviją, Lietuvą ir Lenkiją. Nelegalios migracijos iš Baltarusijos į ES tendencijos nuolat keičiasi – tiek migrantai, tiek žmonių gabentojai reaguoja į situaciją visame ES pasienyje. Artimiausioje perspektyvoje labai tikėtina, kad į ES nelegaliai patekti ketinantys migrantai iš kilmės šalių atvyks į Baltarusiją per Rusijos teritoriją – tai patvirtino ir Suomijos atvejis.

Pastaruosius keletą metų nelegalios migracijos srautai į Europą didėja, o 2023 m. nelegalių migrantų skaičius buvo didžiausias nuo 2015 metų. Pagrindinis nelegalios migracijos į ES kelias – centrinis Viduržemio jūros maršrutas per Libiją, Tunisą ir Alžyrą į Italiją. Labai tikėtina, kad situacija artimoje perspektyvoje nesi-keis, nes veiksniai, skatinantys nelegalios migracijos srautus į Europą, išlieka tie patys: kariniai konfliktai ir nestabilumas, sudėtinga ekonominė, socialinė ir demografinė situacija daugelyje Afrikos ir Vidurio Rytų regionų šalių, taip pat dėl klimato kaitos padažnėję gamtiniai kataklizmai.

Išleido Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie Krašto apsaugos ministerijos
ir Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas

2024-02-15. Tiražas 850 egz. Užs. Nr. GL-43

Maketavo Krašto apsaugos ministerijos Bendrųjų reikalų departamento
Vaizdinės informacijos skyrius, Totorių g. 25, LT-01121 Vilnius, www.kam.lt
Spausdino Lietuvos kariuomenės Karo kartografijos centras,
Muitinės g. 4, Domeikava, LT-54359 Kauno r.

ISSN 2669-2716

© Krašto apsaugos ministerija, 2024

© Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamentas, 2024

Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas (AOTD) prie Krašto apsaugos ministerijos yra krašto apsaugos ministrui pavaldi Krašto apsaugos sistemos (KAS) institucija, vykdanči žvalgybą ir kontržvalgybą gynybos, karinėje-politinėje, karinėje-ekonominėje, karinėje-technologinėje ir karinėje-informacinėje srityse, KAS institucijų veiklos užsienyje srityje, KAS institucijų valstybės ir tarnybos paslaptį sudarančios informacijos apsaugos srityje.

Valstybės saugumo departamentas (VSD) yra Lietuvos Respublikos Seimui ir Respublikos Prezidentui atskaitinga žvalgybos institucija, vykdanči žvalgybą ir kontržvalgybą visuomeninėje, politinėje, ekonominėje, mokslo, technologijų, informacinės veiklos srityse, užtikrinanti Lietuvos diplomatinės tarnybos ir kitų valstybės institucijų, veikiančių užsienyje, saugumą bei valstybės ir tarnybos paslaptį sudarančios informacijos apsaugą.